ชุมทางโบราณคดีภาคเหนือตอนล่าง

องค์ความรู้จากการปฏิบัติงานประจำปี
พุทธศักราช 2567

กลุ่มโบราณคดี
สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย

กรมศิลปากร
กระทรวงวัฒนธรรม

ชุมทางโบราณคดีภาคเหนือตอนล่าง: องค์ความรู้จากการปฏิบัติงานประจำปี พุทธศักราช 2567

โดย กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย
เลขที่ 216 ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย 64210
โทรศัพท์ 0 5569 7364
เว็บไซต์: https://www.finearts.go.th/fad6
ฉบับที่: 3.0 เผยแพร่เมื่อ กันยายน 2567

The Lower Northern Archaeology Annual 2024

by The 6th Regional Office of Fine Arts, Sukhothai
216 Muang Kao, Muang, Sukhothai, Thailand, 64210
Tel. +66 5569 7364
Website: https://www.finearts.go.th/fad6
Version: 3.0 Date of issue: September 2024

ชุมทางโบราณคดีภาคเหนือตอนล่าง: องค์ความรู้จากการปฏิบัติงานประจำปี พุทธศักราช 2567

กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย
กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

คำนำ

จุดเริ่มต้นของ "ชุมทางโบราณคดีภาคเหนือตอนล่าง" ได้ริเริ่มขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2559 โดย กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย นำโดยนางนงคราญ สุขสม ผู้อำนวยการกลุ่มโบราณคดี ในขณะนั้น (ปัจจุบัน คือ ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ 4 ลพบุรี) มีวัตถุประสงค์ เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และเผยแพร่ความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติงานใน ปีงบประมาณ มารวบรวมไว้เป็นผลงานวิชาการของ กลุ่มโบราณคดีประจำปี และได้มีการเผยแพร่ต่อเนื่อง มาเป็นเวลา 2 ปี จากนั้นจึงได้ขาดช่วงไป

ปัจจุบัน พุทธศักราช 2567 โดยได้รับการสนับสนุน จาก นางสาวดวงกมล ยุทธเสรี ผู้อำนวยการ สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย เพื่อสานต่อแนวทางและ วัตถุประสงค์ที่ได้ริเริ่มไว้ คณะทำงานเล็งเห็นถึง ความสำคัญของการเผยแพร่ผลงานวิชาการของ กลุ่มโบราณคดี สารฉบับนี้จึงได้ถูกจัดทำขึ้นอีกครั้ง เพื่อรวบรวมผลงานวิชาการของนักโบราณคดี ในปีงบประมาณ 2567 เนื้อหาแบ่งเป็นสองส่วน คือ
1) ยุคประวัติศาสตร์ ได้แก่หัวข้อ มรดกศิลปวัฒนธรรมในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แหล่งเตาบึงวัดป่า จังหวัดพิจิตร และดาบในตำนาน โบราณทั้งในไทยและต่างประเทศ
2) ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ได้แก่หัวข้อ วัฒนธรรม โลงไม้ในลุ่มน้ำยม-น่าน และแหล่งศิลปะบนหิน ในจังหวัดพิษณุโลก ผลงานทั้งหมดนี้จะถูกนำเสนอ ทั้งในรูปแบบสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์เผยแพร่ ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ให้เข้าถึงได้ง่ายกว้างขวางยิ่งขึ้น

คณะบรรณาธิการ เห็นว่าการเผยแพร่ความรู้เหล่านี้ สู่สาธารณะ เป็นหน้าที่หนึ่งของนักโบราณคดีในการ สื่อสารให้สังคมรับรู้ เกิดการตระหนักในคุณค่าของ มรดกศิลปวัฒนธรรมของประเทศมากขึ้น และเป็นการ กระตุ้นให้เกิดความเคลื่อนไหว การถกเถียงอภิปราย การสร้างสรรค์ผลงานในวงวิชาการประวัติศาสตร์ โบราณคดี คณะทำงานหวังเป็นอย่างยิ่งว่าสารฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจต่อไป

คณะบรรณาธิการ
กันยายน 2567

ภาพสลักผาขีด เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูขัด

สารบัญ

ยุคประวัติศาสตร์

ยุคก่อนประวัติศาสตร์

การสำรวจภาพสลักผาขีด เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูขัด

มรดกทางวัฒนธรรม ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

นิทรรศการเนื่องในงานมหกรรมวัฒนธรรมแห่งชาติ
วิถีถิ่น วิถีไทย ร่วมใจเทิดพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
วันที่ 16 - 20 สิงหาคม 2567
ณ พระราชวังจันทน์ จังหวัดพิษณุโลก

เรียงเรียง

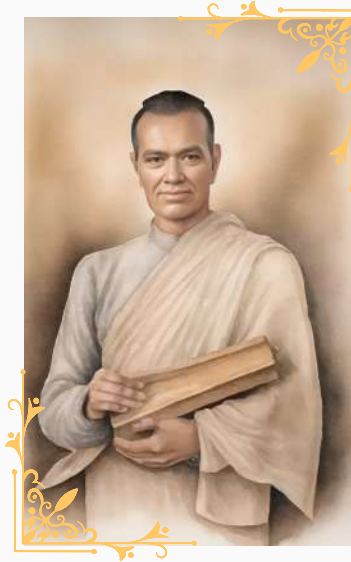
นายมนตรี ธนภัทรพรชัย
นักโบราณคดีชำนาญการพิเศษ

ศิลปกรรม

นางสาวณัฐชา ก้าวกสิกรรม
นักโบราณคดีปฏิบัติการ

มรดกทางวัฒนธรรม

ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

มรดกทางวัฒนธรรมในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถนับเป็นหนึ่งในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ไทย การปฏิรูปและนวัตกรรมทางการปกครอง กฎหมาย ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ในยุคสมัยนี้ ได้วางรากฐานสำคัญที่ส่งผลต่อโครงสร้างและวิถีชีวิตของสังคมไทยมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิรูประบบราชการแบบจตุสดมภ์และการตราพระไอยการตำแหน่งนาพลเรือนนาทหารหัวเมือง ซึ่งเป็นรากฐานของระบบราชการไทยในเวลาต่อมา นอกจากนี้ยังรวมถึงงานพุทธศิลป์อันโดดเด่นที่แสดงถึงพัฒนาการทางศิลปะที่ผสมผสานระหว่างศิลปะสุโขทัยและอยุธยา การศึกษาและอนุรักษ์มรดกเหล่านี้ไม่เพียงช่วยให้เข้าใจรากเหง้าทางวัฒนธรรม แต่ยังเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศอย่างมีเอกลักษณ์

การนำมรดกทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนเป็นความท้าทายสำคัญของสังคมไทยในปัจจุบัน แนวทางที่ควรพิจารณา ได้แก่:

๑. การบูรณาการภูมิปัญญาดั้งเดิมกับความรู้สมัยใหม่ เพื่อสร้างนวัตกรรมที่ตอบสนองความต้องการของสังคมปัจจุบัน
๒. การส่งเสริมการศึกษาและวิจัยทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เช่น การใช้ AI และ Big Data ในการวิเคราะห์เอกสารโบราณ
๓. การสร้างความตระหนักและความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ผ่านการศึกษาในระบบและนอกระบบ รวมถึงสื่อสังคมออนไลน์
๔. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม
๕. การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการอนุรักษ์ เผยแพร่ และสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้มากขึ้น เช่น การใช้เทคโนโลยี AR และ VR ในการนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างประสบการณ์เชิงโต้ตอบและดึงดูดคนรุ่นใหม่

ในท้ายที่สุด การตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ไม่เพียงแต่เป็นการรำลึกถึงอดีตอันรุ่งเรือง แต่ยังเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการพัฒนาประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าอย่างมีเอกลักษณ์และยั่งยืนในอนาคต

ข้อมูลเพิ่มเติมสำหรับผู้สนใจ

หนังสือกฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ในรูปแบบไฟล์ pdf

การพัฒนากฎหมาย

พระราชประวัติ

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

๑๙๗๔ ทรงประสูติ

ทรงประสูติเมื่อ พ.ศ. ๑๙๗๔ พระนามเดิม คือ พระราเมศวร เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ หรือ เจ้าสามพระยา กับพระราชธิดาในสมเด็จพระนครินทราธิราช หรือ เจ้านครอินทร์

เจ้าชายเชื่อมสองแดน ๒

พระองค์ทรงสืบเชื้อสายจากราชวงศ์สุพรรณภูมิและราชวงศ์พระร่วง (สุโขทัย) ซึ่งการผสานสายเลือดนี้ไม่เพียงเสริมสร้างความชอบธรรมในการปกครอง แต่ยังส่งผลต่อการหลอมรวมวัฒนธรรมและการปกครองของทั้งสองอาณาจักร

๑๗ ทรงขึ้นครองราชย์

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงขึ้นครองราชย์เมื่อพระชนมายุ ๑๗ พรรษา

พุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑

ช่วงเวลาที่โครงสร้างการปกครองแบบเดิมที่กระจายอำนาจไปยังหัวเมืองต่าง ๆ เริ่มแสดงให้เห็นถึงข้อจำกัด โดยเฉพาะปัญหาการแย่งชิงอำนาจระหว่างขุนนางและเจ้านายในหัวเมืองสำคัญ และในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง อาณาจักรต่าง ๆ กำลังขยายอำนาจและแข่งขันกันเพื่อครองความเป็นใหญ่ในภูมิภาค

๓ กฎหมายตราสามดวง

ประกาศใช้อย่างเป็นทางการในสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แต่รากฐานสำคัญของกฎหมายนี้มีที่มาจากการปฏิรูปกฎหมายในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยพระองค์ทรงริเริ่มการรวบรวมและจัดระเบียบกฎหมายที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจาย ทั้งจารีตนครบาล กฎมณเฑียรบาล และพระธรรมศาสตร์ ให้เป็นระบบมากขึ้น

เสด็จสวรรคต ๒๐๓๑

เสด็จสวรรคตใน พ.ศ. ๒๐๓๑ สิริรวมเวลาครองราชย์เป็นเวลายาวนาน ๔๐ ปี

มหาชาติคำหลวง

วรรณกรรมและวรรณคดี

ในด้านวรรณกรรม "มหาชาติคำหลวง" ถือเป็นผลงานชิ้นเอกที่สร้างขึ้นในรัชสมัยนี้ วรรณกรรมเรื่องนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งในแง่วรรณศิลป์และคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มหาชาติคำหลวงเป็นการนำเรื่องพระเวสสันดรชาดกมาเรียบเรียงใหม่ในรูปแบบร้อยกรอง โดยใช้ภาษาที่ไพเราะและมีความหมายลึกซึ้ง สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางภาษาและวรรณศิลป์ไทยที่ก้าวหน้าขึ้นอย่างมาก

ความสำคัญของมหาชาติคำหลวงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่คุณค่าทางวรรณกรรมเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม การที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงมีส่วนร่วมในการประพันธ์วรรณกรรมเรื่องนี้ แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถทางอักษรศาสตร์และความสนพระทัยในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาผ่านวรรณกรรม รวมทั้งสะท้อนถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม จากการวิเคราะห์เนื้อหาของมหาชาติคำหลวงแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานแนวคิดทางพุทธศาสนาเข้ากับอุดมการณ์ทางการเมืองของราชสำนักอยุธยา โดยเฉพาะการเน้นย้ำแนวคิดเรื่องบุญญาธิการของกษัตริย์ ซึ่งเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับสถาบันกษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

https://www.finearts.go.th

นอกจากนี้ มหาชาติคำหลวงยังมีบทบาทสำคัญในการกำหนดรูปแบบการเทศน์มหาชาติในเวลาต่อมา ซึ่งกลายเป็นประเพณีสำคัญที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของวรรณกรรมที่มีต่อวิถีชีวิตและความเชื่อของคนไทย

ในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ คณะกรรมการวรรณคดีแห่งชาติ ประกาศยกย่อง “มหาชาติคำหลวง” เป็นวรรณคดีแห่งชาติ ทรงคุณค่าด้านวรรณศิลป์ ให้ความรู้สังคม ประเพณีวัฒนธรรมไทย และคติความเชื่อ

https://readthecloud.co/wat-suwannaram/

ภาพพระเวสสันดรชาดก จิตรกรรมฝาผนัง
วัดสุวรรณาราม กรุงเทพมหานคร

ข้อมูลเพิ่มเติมสำหรับผู้สนใจ

อ่านมหาชาติคำหลวง

วิดีทัศน์ กิจกรรม
“การสวดมหาชาติคำหลวง”

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วรมหาวิหาร
วัดจุฬามณี

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วรมหาวิหาร

Facebook : วัดพระศรีรัตนมหาธาตุฯ พิษณุโลก

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรวิหาร ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน ตรงกันข้ามกับที่ว่าการอำเภอเมือง และศาลากลางจังหวัดพิษณุโลก ชาวบ้านนิยมเรียกว่า "วัดใหญ่" เป็นวัดหลวงคู่เมืองพิษณุโลกมาแต่โบราณ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิด "วรมหาวิหาร" เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างขึ้นครั้งแรกในสมัยใด แต่คติการสร้างพระบรมธาตุเป็นหลักของเมืองได้แพร่หลายอยู่ทั่วไปในดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและดินแดนใกล้เคียง ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๗ - ๑๘

สมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จมาประทับที่พิษณุโลก ได้ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดขึ้นใหม่พร้อมทั้งซ่อมแซมดัดแปลงพระมหาธาตุให้เป็นพระปรางค์แบบอยุธยา ตามพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐนิติกล่าวว่า

"ศักราช ๘๔๔ ขาลศก ท่านให้เล่นการมหรสพ ๑๕ วัน ฉลองพระศรีรัตนมหาธาตุ แล้วจึงพระราชนิพนธ์มหาชาติคำหลวงจบบริบูรณ์"

สิ่งสำคัญในการปฏิสังขรณ์ครั้งนี้ คือ การเปลี่ยนแปลงวัดเดิมที่มีมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไท ซึ่งหันหน้าไปทางตะวันออกให้หันหน้าลงแม่น้ำตามคติการสร้างวัดของคนในลุ่มน้ำเจ้าพระยา และเพื่อความเหมาะสมกับสภาพเมืองที่มีแม่น้ำผ่ากลาง จากนั้นคงได้มีการบูรณะและก่อสร้างพระวิหาร ระเบียงคต และพระอุโบสถให้เสร็จสมบูรณ์ในช่วงนี้ด้วย

วัดจุฬามณี

"วัดจุฬามณีอยู่ฝั่งตะวันออกเฉียงใต้เมืองพิษณุโลกลงไปทางเรือสัก ๘ กิโลเมตร สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๐๐๗ สร้างตรงที่เมืองเดิมแต่ครั้งขอมและแปลงเทวสถานของขอมเป็นพระปรางค์ระหว่างพระอุโบสถกับวิหารหลวง ครั้งสร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๐๐๘ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงพระราชศรัทธาเสด็จออกผนวชอยู่ที่วัดจุฬามณี เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๒ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้โปรดเอาผ้าวัดรอยพระพุทธบาท ณ เขาสุวรรณบรรพต และจำลองรอยพระพุทธบาทแผ่นศิลาไปประดิษฐานไว้ ณ วัดจุฬามณี"

เรื่องเมืองพิษณุโลก
นิพนธ์โดย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ

Facebook : กลุ่มอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม กองโบราณคดี กรมศิลปากร

วัดจุฬามณีตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน นอกกำแพงเมืองพิษณุโลกไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ปัจจุบันอยู่ในเขตปกครองหมู่ ๒ ตำบลท่าทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

เมืองพิษณุโลก มีลักษณะภูมิศาสตร์ที่โดดเด่น โดยทางทิศเหนือของเมืองมีแม่น้ำแควน้อยไหลมาบรรจบกับแม่น้ำน่านบริเวณวัดเกาะแก้ว แม่น้ำแควน้อยแต่เดิมนั้นเคยไหลผ่านตัวเมืองพิษณุโลกไปจนถึงจุดที่รวมกับแม่น้ำน่านที่บ้านวัดหงส์ ความอุดมสมบูรณ์ส่งผลให้เมืองพิษณุโลกในสมัยโบราณมีชุมชนและวัดจำนวนมากตั้งอยู่ระหว่างแม่น้ำสองสาย ซึ่งอาจเป็นที่มาของคำว่า "เมืองสองแคว"

ข้อมูลเพิ่มเติมสำหรับผู้สนใจ

วิดีทัศน์ข้อมูลวัดจุฬามณี

ตำนาน เมืองพิษณุโลก
วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
พระพุทธชินราช
และวัดจุฬามณี

ศาสนสถาน สถาปัตยกรรม และนัยยะทางการเมือง

พระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ และพระปรางค์วัดจุฬามณี พิษณุโลก เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของสถาปัตยกรรมในรัชสมัยนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างศิลปะสุโขทัยและอยุธยาได้อย่างลงตัว พระปรางค์ทั้งสององค์มีลักษณะเด่น คือ ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ซึ่งเป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเจดีย์ทรงปราสาทแบบสุโขทัย แต่มีการเพิ่มชั้นซ้อนและยืดองค์ระฆังให้สูงขึ้นตามแบบศิลปะอยุธยา

การตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นประดับที่ฐานและซุ้มจระนำแสดงให้เห็นถึงฝีมือช่างชั้นสูง โดยเฉพาะลายกลีบบัวที่มีความอ่อนช้อยและประณีต สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาทางด้านเทคนิคการก่อสร้างและการตกแต่งที่ก้าวหน้าขึ้นจากสมัยก่อนหน้า นอกจากนี้ การใช้กระเบื้องเคลือบสีประดับตกแต่งยังแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปะจีนที่แพร่หลายเข้ามาในช่วงเวลานี้ด้วย

ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างพระปรางค์ทั้งสององค์ คือ พระปรางค์วัดจุฬามณีมีขนาดเล็กกว่าและมีการตกแต่งที่เรียบง่ายกว่า สะท้อนให้เห็นถึงการปรับใช้รูปแบบศิลปะให้เหมาะสมกับบริบทและทรัพยากรที่มี

จากการขุดค้นทางโบราณคดีบริเวณฐานพระปรางค์ทั้งสองแห่ง พบหลักฐานการซ่อมแซมและต่อเติมหลายครั้ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของศาสนสถานเหล่านี้ในฐานะศูนย์กลางทางศาสนาและการเมืองที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง

การสร้างวัดจุฬามณี ที่เมืองพิษณุโลก ซึ่งมีความสำคัญทั้งทางศาสนาและการเมืองแสดงให้เห็นถึงการใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมในการปกครองหัวเมืองเหนือ

การหลอมรวมศิลปะสุโขทัยและอยุธยาในรัชสมัยนี้ไม่ใช่เพียงปรากฏการณ์ทางศิลปะเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงนโยบายการรวมศูนย์อำนาจและการสร้างเอกภาพทางวัฒนธรรมของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ การผสมผสานนี้เป็นกลยุทธ์ทางการเมืองที่แยบยลในการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้กับอาณาจักรอยุธยา โดยประสานรากเหง้าทางวัฒนธรรมของทั้งสองอาณาจักรเข้าด้วยกัน

Facebook : กลุ่มอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม กองโบราณคดี กรมศิลปากร

การสร้างและบูรณะวัดในหัวเมืองต่าง ๆ เพื่อเป็นศูนย์กลางทางศาสนา และการศึกษาของท้องถิ่น รวมทั้งเป็นการสร้างเครือข่ายทางการเมืองและการปกครองผ่านสถาบันสงฆ์ การสร้างและบูรณะวัดเหล่านี้ไม่เพียงแต่แสดงถึงพระราชศรัทธา แต่ยังเป็นการสร้างศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและการศึกษาให้แก่ชุมชน รวมถึงเป็นการแสดงพระราชอำนาจและความมั่งคั่งของราชอาณาจักรผ่านงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม

รัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นช่วงเวลาสำคัญในประวัติศาสตร์ไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญ การปฏิรูปการปกครองและการรวมศูนย์อำนาจของพระองค์ไม่เพียงส่งผลต่อโครงสร้างทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อพัฒนาการทางศิลปวัฒนธรรมของอาณาจักรอยุธยา รัชสมัยนี้นับเป็นยุคทองแห่งการสร้างสรรค์และหลอมรวมศิลปวัฒนธรรม อันเป็นผลมาจากการผสมผสานระหว่างศิลปะสุโขทัยและอยุธยา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความชาญฉลาดในการประสานปรับแปลงวัฒนธรรมดั้งเดิมเข้ากับแนวคิดใหม่ ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ทางศิลปะที่โดดเด่นและทรงคุณค่า

ศิลปะ : การผสมผสาน

การผสมผสานศิลปะสุโขทัยและอยุธยา

การผสมผสานศิลปะสุโขทัยและอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นปรากฏการณ์สำคัญส่งผลต่อพัฒนาการทางศิลปะของไทยในเวลาต่อมา การหลอมรวมนี้ไม่เพียงแต่เกิดขึ้นในด้านสถาปัตยกรรมเท่านั้น แต่ยังปรากฏในงานประติมากรรมและจิตรกรรมด้วย

ในด้านประติมากรรม พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในช่วงเวลานี้มักจะมีลักษณะผสมผสานระหว่างพระพุทธรูปสุโขทัยและอยุธยา โดยยังคงความอ่อนช้อยของเส้นสายแบบสุโขทัย แต่เพิ่มความสง่างามและความเป็นทางการแบบอยุธยาเข้าไป ทำให้เกิดรูปแบบใหม่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ดังปรากฏในพระพุทธรูปศิลปะอยุธยา แบบอู่ทองรุ่นที่ ๓ ซึ่งจะได้รับอิทธิพลศิลปะสุโขทัยและศิลปะลพบุรี

Facebook : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะอู่ทองรุ่นที่ ๓
พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ
อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐

ส่วนในด้านจิตรกรรม แม้จะไม่มีหลักฐานที่เก่าแก่ถึงสมัยนี้หลงเหลืออยู่มากนัก แต่จากการศึกษาจิตรกรรมในยุคต่อมา พบว่า มีการพัฒนารูปแบบการเขียนภาพที่ผสมผสานระหว่างแนวคิดของสุโขทัยและอยุธยา โดยเฉพาะในเรื่องของการเล่าเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น ชาดกในชุด ๕๐๐ พระชาติ พุทธประวัติ เป็นต้น รวมถึงการใช้สี เทคนิคการใช้ทองคำเปลว ที่น่าจะได้รับอิทธิพลจากศิลปะพุกาม ที่ได้ให้อิทธิพลผ่านลงมาจากศิลปะสุโขทัยและล้านนา

การผสมผสานทางศิลปะนี้สะท้อนให้เห็นถึงความชาญฉลาดในการประสานวัฒนธรรม และยังแสดงให้เห็นถึงนโยบายการรวมศูนย์อำนาจของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ที่พยายามสร้างเอกภาพทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการรวมศูนย์อำนาจทางการเมือง อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างชาติไทยในเวลาต่อมา

การผสมผสานอิทธิพลภายนอก: ศิลปะขอมและจีน

Facebook : กลุ่มอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม กองโบราณคดี กรมศิลปากร

ลายกรวยเชิง (ลายดอกโบตั๋น) ประดับปรางค์วัดจุฬามณี
แสดงถึงอิทธิพลศิลปะจีนในช่วงปลายของสมัยอยุธยาตอนต้น

นอกเหนือจากการผสมผสานศิลปะสุโขทัยและอยุธยาแล้ว ยังพบว่า มีการรับอิทธิพลจากศิลปะภายนอกเข้ามาด้วย โดยเฉพาะศิลปะขอมและศิลปะจีน ในด้านสถาปัตยกรรม พบการนำรูปแบบปราสาทขอมมาประยุกต์ใช้ในการสร้างพระปรางค์ ขณะที่ในด้านประติมากรรมและจิตรกรรม พบอิทธิพลของศิลปะจีนในการตกแต่งลวดลายและการใช้สี

การผสมผสานอิทธิพลภายนอกนี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของอยุธยาในฐานะศูนย์กลางการค้าและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การหลอมรวมศิลปวัฒนธรรมในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อพัฒนาการของศิลปะไทยในยุคต่อมา รูปแบบศิลปะที่เกิดขึ้นในยุคนี้กลายเป็นรากฐานสำคัญของศิลปะอยุธยาตอนกลางและตอนปลาย และยังส่งอิทธิพลต่อเนื่องไปถึงศิลปะรัตนโกสินทร์

นอกจากนี้ แนวคิดในการผสมผสานศิลปวัฒนธรรมยังกลายเป็นลักษณะเด่นของศิลปะไทยที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวและรับอิทธิพลจากภายนอกโดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนเองไว้ได้

ข้อมูลเพิ่มเติมสำหรับผู้สนใจ

หนังสือ ปรางค์และลายปูนปั้นประดับ วัดจุฬามณี พิษณุโลก
ในรูปแบบไฟล์ pdf

การปกครอง และ การทูต

การปฏิรูปการปกครอง: รากฐานของระบบราชการไทย

การปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทย โดยเฉพาะการริเริ่มระบบจตุสดมภ์ ซึ่งวางรากฐานสำคัญของระบบราชการไทยที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน การปฏิรูปนี้เกิดขึ้นในบริบทของการขยายตัวของอาณาจักรอยุธยาและความจำเป็นในการรวมศูนย์อำนาจเพื่อรับมือกับภัยคุกคามทั้งภายในและภายนอก การรวมศูนย์อำนาจจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับราชอาณาจักร

ระบบจตุสดมภ์

ระบบจตุสดมภ์ หรือเสาหลักทั้งสี่ของการบริหารราชการแผ่นดิน ประกอบด้วย เวียง วัง คลัง นา โดยแต่ละกรมมีหน้าที่เฉพาะดังนี้

กรมเวียง

รับผิดชอบด้านการปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในพระนคร

กรมวัง

ดูแลกิจการภายในพระราชวังและราชสำนัก

กรมคลัง

รับผิดชอบด้านการคลังและการจัดเก็บภาษีอากร

กรมนา

ดูแลเรื่องเกษตรกรรมและการจัดสรรที่ดินทำกิน

ระบบนี้ไม่เพียงแบ่งแยกหน้าที่การบริหารราชการอย่างชัดเจน แต่ยังสร้างกลไกการถ่วงดุลอำนาจระหว่างขุนนางระดับสูง โดยแต่ละกรมจะมีเสนาบดีเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด และรายงานตรงต่อพระมหากษัตริย์ ระบบนี้มีความคล้ายคลึงกับระบบการปกครองของอาณาจักรเขมรโบราณ แต่ได้รับการปรับให้เข้ากับบริบทของอยุธยาและมีเอกลักษณ์เฉพาะที่สะท้อนถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของไทย

การรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง

นอกจากการจัดระเบียบการบริหารราชการส่วนกลางแล้ว สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถยังทรงดำเนินการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางอย่างเป็นระบบ การปฏิรูปเหล่านี้ส่งผลกระทบอย่างมากต่อโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของอยุธยา

โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างราชสำนักกับชนชั้นขุนนางและหัวเมืองต่างๆ นอกจากนี้ ยังเป็นการวางรากฐานสำหรับระบบเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ที่พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดในการจัดสรรทรัพยากรและควบคุมการค้า

แม้ว่าการปฏิรูปของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีความคล้ายคลึงกับการเปลี่ยนแปลงในอาณาจักรอื่นๆ ในภูมิภาค เช่น การรวมศูนย์อำนาจในเวียดนามช่วงศตวรรษที่ ๑๕ ภายใต้ราชวงศ์เล (Lê Dynasty) อย่างไรก็ตาม การปฏิรูปของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีความแตกต่างจากระบบการปกครองของอาณาจักรใกล้เคียงร่วมสมัย เช่น ล้านนาและพะโค ที่ยังคงรักษาระบบการปกครองแบบกระจายอำนาจไว้มากกว่า การรวมศูนย์อำนาจของอยุธยาอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้อาณาจักรสามารถขยายอิทธิพลและต้านทานภัยคุกคามจากภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

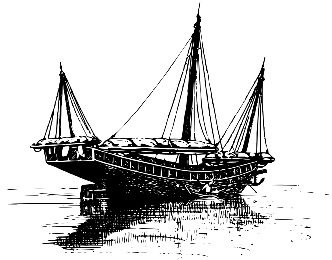
นอกจากนี้ การปฏิรูปการปกครองของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถยังสะท้อนถึงการผสมผสานระหว่างแนวคิดทางพุทธศาสนากับคติความเชื่อดั้งเดิมเรื่องเทวราชา โดยการรวมศูนย์อำนาจสอดคล้องกับแนวคิดจักรวรรดิราชในพุทธศาสนา ขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาความเชื่อในสถานะสมมุติเทพของพระมหากษัตริย์ตามคติเขมรโบราณ การผสมผสานนี้ช่วยเสริมสร้างความชอบธรรมให้กับระบบการปกครองใหม่และสถาบันกษัตริย์

ข้อมูลเพิ่มเติมสำหรับผู้สนใจ

วิดีทัศน์ เดอะไดอารี่ บันทึกประวัติศาสตร์ชาติไทยฯ ตอน ปฏิรูปการปกครอง

การปกครอง และการทูต

การขยายอาณาเขต และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักการทูตและนักรบที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของอาณาจักรอยุธยา ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจครั้งสำคัญ อันเนื่องมาจากการขยายตัวของการค้าระหว่างประเทศและการแข่งขันระหว่างอาณาจักรต่าง ๆ ในภูมิภาค ภายใต้สภาวการณ์เช่นนี้ พระองค์ทรงใช้ทั้งการทูตและการทหารในการขยายอิทธิพลของอยุธยา โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การสร้างความมั่นคงและเสถียรภาพให้กับอาณาจักรมากขึ้น การดำเนินนโยบายต่างประเทศของพระองค์ไม่เพียงแต่ส่งผลต่อสถานะของอยุธยาในเวลานั้น แต่ยังวางรากฐานสำคัญสำหรับนโยบายต่างประเทศของไทยในยุคต่อมาด้วย

ผนวกอาณาจักรล้านนา: ผลกระทบทางการเมืองและวัฒนธรรม

หนึ่งในความสำเร็จทางการทูตที่สำคัญที่สุดในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ คือ การผนวกอาณาจักรล้านนาเข้ามาอยู่ภายใต้อิทธิพลของอยุธยา แม้ว่าจะไม่ได้เป็นการยึดครองโดยตรง แต่การแต่งงานระหว่างพระราชธิดาของพระองค์กับพระเจ้าติโลกราชแห่งล้านนาในปี พ.ศ. ๒๐๐๔ ไม่เพียงแต่เป็นการสร้างพันธมิตรทางการเมืองที่แข็งแกร่ง แต่ยังเป็นการใช้ "อำนาจละมุน" (soft power) ในการขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรมและการเมืองของอยุธยาผ่านความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างสองอาณาจักร

การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมอยุธยาและล้านนาได้ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในด้านพุทธศาสนา ศิลปะ และวรรณกรรม ตัวอย่างเช่น การแลกเปลี่ยนพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพุทธศาสนาระหว่างสองอาณาจักร ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ทางพุทธศาสนาที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น หลักฐานทางโบราณคดีที่สนับสนุนการผสมผสานทางวัฒนธรรมนี้ ได้แก่ ลวดลายศิลปะแบบอยุธยาที่ปรากฏในวัดเจดีย์หลวง เชียงใหม่ และรูปแบบสถาปัตยกรรมล้านนาที่ปรากฏในวัดบางแห่งในอยุธยา เช่น เจดีย์บริวารประจำมุม วัดราชบูรณะ เจดีย์ประธาน วัดธรรมิกราช เป็นต้น

ความสัมพันธ์กับราชวงศ์หมิง: การทูตและการค้าระหว่างประเทศ

นอกเหนือจากการขยายอิทธิพลภายในภูมิภาค สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถยังทรงให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์กับมหาอำนาจภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับราชวงศ์หมิงของจีน การส่งคณะทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับราชสำนักหมิงอย่างสม่ำเสมอ มีนัยสำคัญทางการเมืองและเศรษฐกิจหลายประการ ไม่เพียงแต่เป็นการยืนยันสถานะของอยุธยาในฐานะรัฐอิสระในระบบบรรณาการของจีนเท่านั้น แต่ยังเป็นการเปิดโอกาสทางการค้าที่สำคัญ และสร้างดุลอำนาจทางการเมืองในภูมิภาคด้วย

ความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนในช่วงเวลานี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของอยุธยาอย่างมีนัยสำคัญ การค้าระหว่างสองประเทศเฟื่องฟูขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะการส่งออกสินค้าประเภทของป่าและเครื่องเทศ ซึ่งเป็นที่ต้องการอย่างมากในตลาดจีน ในขณะเดียวกัน อยุธยาก็นำเข้าสินค้าจากจีน เช่น ผ้าไหม เครื่องกระเบื้อง และเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและเทคโนโลยีของอยุธยาเอง

การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างอยุธยาและจีนยังส่งผลให้เกิดการผสมผสานทางศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งปรากฏให้เห็นในงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของอยุธยา เช่น การใช้กระเบื้องเคลือบจีนในการตกแต่งอาคาร หรือการรับเอารูปแบบศิลปะจีนมาประยุกต์ใช้ในงานศิลปะไทย หลักฐานทางโบราณคดีที่สนับสนุนความสัมพันธ์นี้ ได้แก่ เครื่องถ้วยจีนที่พบในแหล่งโบราณคดีอยุธยา และจารึกที่กล่าวถึงการแลกเปลี่ยนทูตระหว่างสองอาณาจักร

แหล่งเตาบึงวัดป่า จังหวัดพิจิตร

แหล่งเตาบึงวัดป่า จังหวัดพิจิตร

“แหล่งเตาบึงวัดป่า” เตาดินที่สมบูรณ์ที่สุดในประเทศไทย เป็นแหล่งเตาเผาเครื่องปั้นดินเผาสมัยโบราณที่พบใหม่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลท่านั่ง อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร ที่ตั้งของกลุ่มเตาอยู่บริเวณส่วนปลายสุดของบึงวัดป่า ซึ่งเป็นบึงที่เกิดจากการเปลี่ยนเส้นทางการไหลของแม่น้ำยมกลายเป็นบึงที่มีลักษณะคดเคี้ยวไปมาในปัจจุบัน โดยอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำยมเป็นระยะทางประมาณ 600 เมตร

การค้นพบแหล่งเตาบึงวัดป่าเป็นการพบโดยบังเอิญจากการขุดลอกแหล่งน้ำบึงวัดป่าของกรมชลประทาน จังหวัดพิจิตรจึงได้ประสานให้สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย เข้าดำเนินการตรวจสอบเมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2561

จากนั้นจึงได้ดำเนินโครงการศึกษาทางโบราณคดีเรื่อยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2561 – 2564 จนถึงปัจจุบัน

ผลการศึกษาทำให้ทราบว่าพื้นที่บริเวณบึงวัดป่าเป็นที่ตั้งของแหล่งเตาเผาโบราณ จำนวนอย่างน้อย 10 เตาขึ้นไป ครอบคลุมพื้นที่กว่า 10 ไร่ โดยเป็นแหล่งเตาเผาเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนโบราณสมัยสุโขทัยที่พบในพื้นที่จังหวัดพิจิตร กำหนดอายุสมัยราวพุทธศตวรรษที่ 18 ถึงพุทธศตวรรษที่ 19 หรือประมาณ 600 – 800 ปีมาแล้ว และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับแหล่งชุนชนโบราณต่าง ๆ ที่มีอายุร่วมสมัยเดียวกัน

การดำเนินงานทางโบราณคดีในปีพุทธศักราช 2563 กรมศิลปากร โดย สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย ได้จัดทำ **“โครงการโบราณคดีภาคเหนือตอนล่าง : ศึกษาแหล่งเตาบึงวัดป่า ตำบลท่านั่ง อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร”** ซึ่งได้ดำเนินการสำรวจศึกษาและขุดค้นทางโบราณคดีแหล่งเตาบึงวัดป่า จำนวน 1 เตา เนื่องจากเป็นแหล่งเตาเผาโบราณที่มีความสำคัญอีกแห่งหนึ่งของเขตภาคเหนือตอนล่าง นอกเหนือจากแหล่งเตาเผาเครื่องสังคโลกเมืองสุโขทัย และเมืองศรีสัชนาลัย

เรียบเรียง
นางสาวธนิสรา พุ่มผะกา
นักโบราณคดีชำนาญการ

การขุดค้นที่แหล่งเตาบึงวัดป่า จังหวัดพิจิตร

การดำเนินงานโบราณคดี

สภาพของเตาเผาโบราณ

สภาพของเตาเผาโบราณที่สำรวจพบในพื้นที่แหล่งเตาบึงวัดป่าในระยะแรกนั้น พบจำนวน 5 เตา ได้แก่ เตาหมายเลข 1 - 5 ตั้งอยู่ริมตลิ่งบึงธรรมชาติ (บึงวัดป่า) สภาพปัจจุบันถูกรบกวนโดยการขุดลอกปรับแนวตลิ่งเดิม จึงทำให้เตาทั้งหมดที่พบอยู่ในสภาพไม่สมบูรณ์ บางส่วนชำรุดและถูกขุดตัดไปกว่าครึ่ง เตาทั้งหมดเป็นเตาเผารูปแบบระบายความร้อนในแนวเฉียง (Cross Draft Kiln) รูปทรงคล้ายหลังคาประทุนเรือ เรียกอีกแบบว่า "เตาเผาแบบประทุน" วางตัวตามแนวแกนทิศเหนือ – ใต้ มีช่องใส่ไฟอยู่ทางด้านทิศเหนือซึ่งอยู่ในระดับต่ำกว่าพื้นที่ส่วนอื่นของเตา ภายในเตาแบ่งเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนช่องใส่ไฟหรือเชื้อเพลิงอยู่ด้านหน้า กั้นพื้นที่ด้วยผนังกันไฟที่ก่อด้วยดิน ถัดเข้าไปเป็นห้องวางเรียงภาชนะสำหรับเผาให้ความร้อน ถัดออกไปหลังสุดเป็นปล่องไฟเพื่อระบายความร้อนออกนอกตัวเตา

การขุดค้นทางโบราณคดี

การขุดค้นทางโบราณคดีในครั้งนั้น ไม่พบภาชนะดินเผาภายในตัวเตา เบื้องต้นสันนิษฐานว่าเตาบึงวัดป่า ผลิตเครื่องปั้นดินเผาทั้งแบบเนื้อดิน (Earthenware) และเครื่องปั้นดินเผาประเภทเนื้อแกร่ง (Stoneware) จำพวก ไห อ่าง ครก และกระปุก ลักษณะภาชนะคล้ายรูปแบบที่ผลิตจากแหล่งเตาเผาบ้านบางปูน จังหวัดสุพรรณบุรี และเตาเผาเครื่องสังคโลกบ้านเกาะน้อย เมืองศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ประกอบกับผลการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์มีค่าอายุระหว่างพุทธศักราช 1767 – 1841 และหลักฐานประเภทเครื่องถ้วยจีนที่พบ สอดคล้องกับอายุสมัยของแหล่งเตาทั้ง 2 แห่งข้างต้น

ผังบริเวณแหล่งเตาบึงวัดป่า จังหวัดพิจิตร

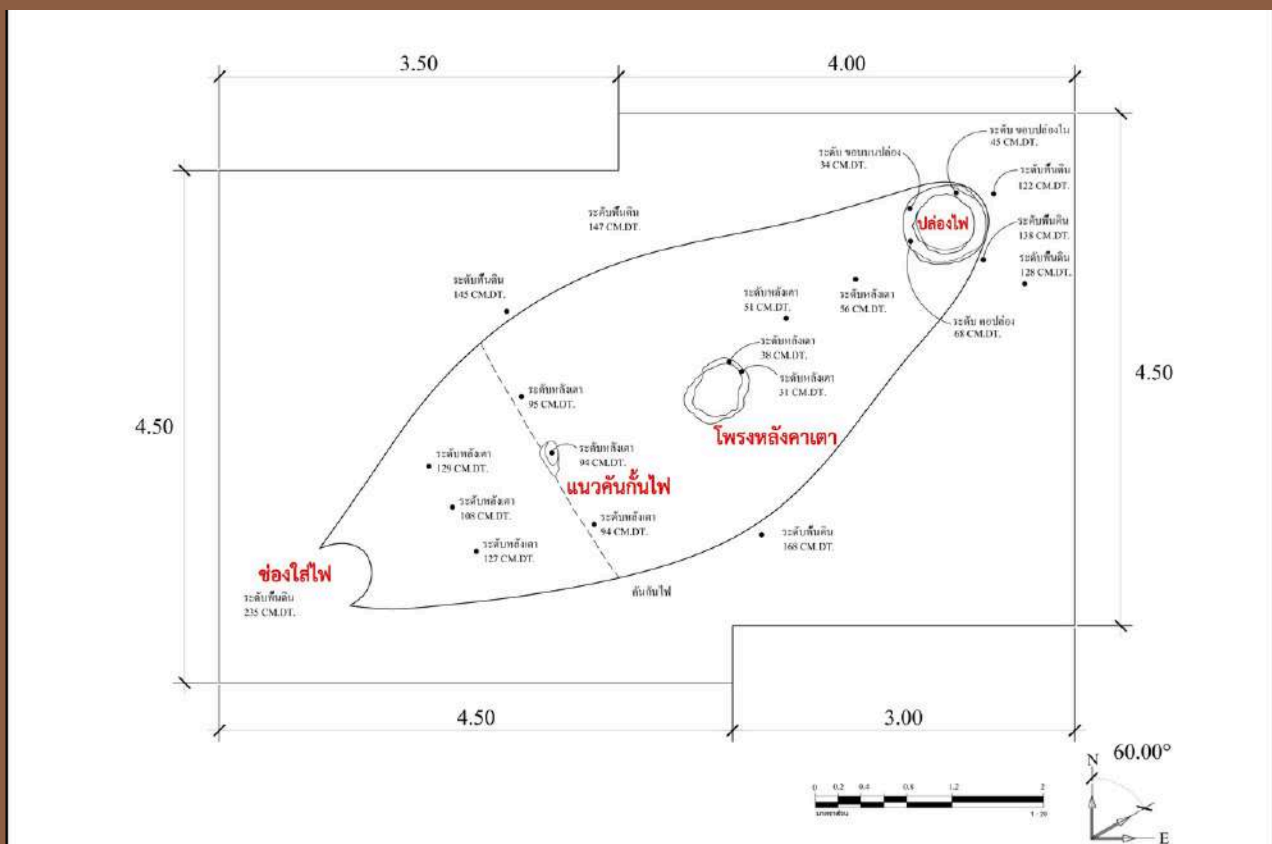
การดำเนินงานทางโบราณคดีในระยะเวลาต่อมา ในปีพุทธศักราช 2564 จึงได้มีการเลือกพื้นที่ดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดีที่เตาหมายเลข 6 ตั้งอยู่ห่างจากเตาหมายเลข 1 ที่ขุดค้นทางโบราณคดีแล้ว มาทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ 120 เมตร ในบริเวณที่ดินของ นางสาวนพเก้าว์ สุวรรณ์ หมู่ 4 ตำบลท่านั่ง อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร เตาหมายเลข 6 จึงมีอีกชื่อเรียกว่า **"เตานพเก้าว์"** ตามชื่อเจ้าของที่ดินซึ่งมีความยินดีให้ความอนุเคราะห์ดำเนินการศึกษาทางโบราณคดี

การดำเนินการขุดค้นทางโบราณคดีที่เตานพเก้าว์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งเตาบึงวัดป่า มีลักษณะเป็นเตาชนิดความร้อนไหลผ่านในแนวนอน หรือ เตาประทุน เช่นเดียวกับเตาที่พบในระยะแรก ตัวเตาตั้งอยู่ในแนวแกนทิศตะวันออกเฉียงเหนือ – ตะวันตกเฉียงใต้ โครงสร้างเตาเป็นดินเหนียว มีขนาดความยาว 6.50 เมตร ส่วนกว้างที่สุด ประมาณ 2.60 เมตร มีความสูงประมาณ 2 เมตร กำหนดอายุสมัยอยู่ในสมัยสุโขทัยเช่นกัน แต่ทั้งนี้มีความพิเศษต่างจากเตาที่ดำเนินการศึกษาในระยะแรก เนื่องจาก **เตามีสภาพสมบูรณ์ โดยถือเป็นเตาดินที่สมบูรณ์ที่สุดในประเทศไทย**

การดำเนินงานทางโบราณคดี ในพุทธศักราช 2564

เทคนิคการก่อสร้างเตาที่ก่อด้วยดินดิบ (SLAB KILN) สร้างบนเนินดินธรรมชาติ

การที่เตามีสภาพสมบูรณ์ จึงทำให้สามารถศึกษาโครงสร้างเตาได้อย่างละเอียดยิ่งขึ้น โดยพบว่าเตานพเก้าว์มีการแบ่งพื้นที่โครงสร้างเป็น 3 ส่วน รูปแบบเดียวกับเตาหมายเลข 1 และมีเทคนิคการก่อสร้างที่ก่อด้วยดินดิบ (Slab Kiln) สร้างบนเนินดินธรรมชาติที่มีการขุดลงไปใต้ดินบางส่วน สันนิษฐานว่าอาจจะใช้ไม้ไผ่สานเป็นโครงร่างเพื่อสะดวกต่อการขึ้นรูปเตา หลังจากนั้นจึงใช้ดินเหนียวหรือดินดิบมาพอกทับบนโครงไม้ไผ่ เพื่อเป็นผนังเตา และมีการสุมไฟเพื่อให้ผนังดินเหนียวแห้งยึดติดกัน ลักษณะเตาเช่นนี้พบที่แหล่งเตาบ้านบางปูน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี และเตาบ้านเกาะน้อย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย แต่เตาบ้านเกาะน้อยจะเป็นลักษณะขุดเจาะเข้าในดินธรรมชาติเป็นโพรงหรือตลิ่งแม่น้ำ แล้วใช้ดินเหนียวพอกเสริมผนังเตา

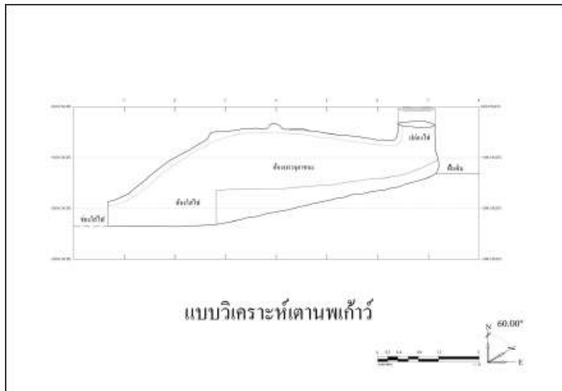

ผังพื้นเตาบึงวัดป่า จังหวัดพิจิตร

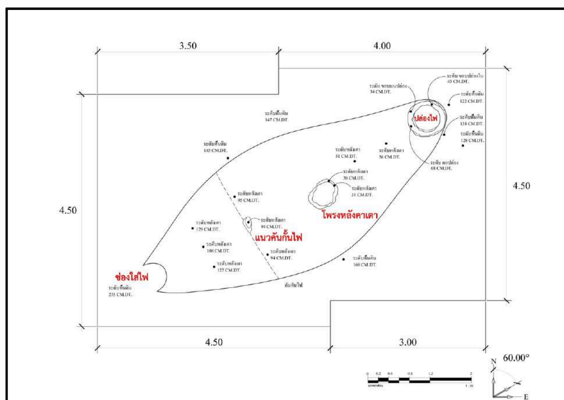

การขุดค้นทางโบราณคดีที่เตาบึงวัดป่า จังหวัดพิจิตร

เทคนิคสร้างเตา

แบบวิเคราะห์เตาบึงวัดป่า จังหวัดพิจิตร

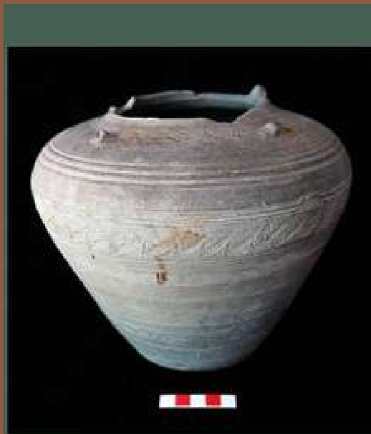

รูปแปลนเตาบึงวัดป่า จังหวัดพิจิตร

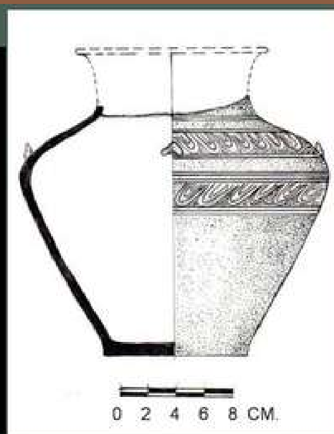
เทคนิคการก่อสร้างดังกล่าวถือเป็นเทคนิคเดียวกับเตาแบบล้านนา โดยการใช้เตาเผาห้องเดี่ยวชนิดระบายลมร้อนผ่านแนวนอน โครงสร้างดินก่อมีฐานเตาฝังอยู่ในเนินดิน [1] เป็นเทคนิคการก่อสร้างที่พบแพร่กระจายตามแหล่งผลิตเครื่องถ้วยโบราณหลายแห่งในภูมิภาคเหนือของไทย ได้แก่แหล่งเตาสันกำแพง แหล่งเตาเวียงกาหลง แหล่งเตาวังเหนือ แหล่งเตาอินทขิลเมืองแกน แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียง แหล่งเตาพะเยาเวียงบัว แหล่งเตาเมืองเชลียงซึ่งต่อมาคือเมืองศรีสัชนาลัยก็ได้เริ่มใช้เตาดินก่อแบบล้านนามาตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 18 ในระยะแรกเป็นเตาขุดในดิน (in ground cave Kiln/bank kiln) ต่อมาราวต้นพุทธศตวรรษที่ 19 จึงมีการพัฒนาไปเป็นเตาที่ก่อสร้างบางส่วนอยู่บนดิน

ลักษณะของเตาประทุนนี้ เมื่อมีการใช้งาน ความร้อนและเขม่าควันจากห้องใส่ไฟจะไหลผ่านห้องบรรจุภาชนะมาสู่ปล่องไฟนี้เพื่อไหลออกภายนอก ปล่องไฟที่มีขนาดใหญ่จะมีแรงดูดความร้อนจากห้องใส่ไฟให้ไหลผ่านได้มากกว่าปล่องไฟที่มีขนาดเล็ก มีผลต่อการทำให้อุณหภูมิสูงขึ้นและมีความสม่ำเสมอของการไหลของอากาศภายในเตา เป็นประโยชน์ต่อการเผาภาชนะเคลือบที่ต้องการความร้อนสูง แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของห้องใส่ไฟด้วย โดยทั่วไปแล้วเตาที่มีห้องใส่ไฟสำหรับบรรจุเชื้อเพลิงได้เป็นจำนวนมากจะสร้างปล่องไฟให้มีขนาดใหญ่ด้วย

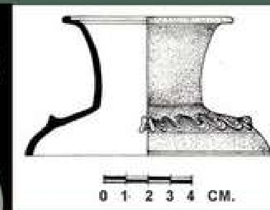
____

[1] สายันต์ ไพรชาญจิตร์, **โบราณคดีของเครื่องถ้วยไทในล้านนา แหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไหแช่เลียงและแหล่งเตาพะเยาที่เวียงบัว**, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (32, 1, 2556) 91 - 118.

ตัวอย่างเศษภาชนะดินเผาที่พบ
ในแหล่งโบราณคดี

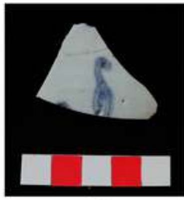
ตัวอย่าง
เศษภาชนะดินเผาที่พบ

ตัวอย่างโบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้นเตาบึงวัดป่า จังหวัดพิจิตร

หลักฐานโบราณคดี

ปากชามเคลือบสีเขียว สมัยราชวงศ์เยวี๋ยน จากแหล่งเตาหลงเฉวียน มณฑลเจ้อเจียง กำหนดอายุ สมัยราชวงศ์เยวี๋ยน ครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 19

ลำตัวชามเขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ (ด้านนอก) สมัยราชวงศ์เยวี๋ยน จากแหล่งเตาจิ่งเต๋อเจิ้น มณฑลเจียงซี กำหนดอายุ ปลายพุทธศตวรรษที่ 19

ลำตัวชามเคลือบสีขาว (ด้านนอก) สมัยราชวงศ์เยวี๋ยน จากแหล่งเตาเต๋อฮัว มณฑลฝูเจี้ยน กำหนดอายุราว ครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 19

ตัวอย่างเครื่องถ้วยจีนที่พบ

การขุดค้นทางโบราณคดีที่เตานพเก้าว์ ไม่พบร่องรอยภาชนะบรรจุอยู่ในเตาเช่นเดียวกับเตาหมายเลข 1 แต่พบร่องรอยการให้ความร้อนกับเตาอย่างต่อเนื่อง โดยปรากฏเป็นชั้นดินเผาไฟและเศษถ่านที่หนาแน่นอยู่ภายในเตาและบริเวณรอบ ๆ ช่องใส่ไฟ พบเศษภาชนะดินเผาประเภทเนื้อดิน เนื้อแกร่ง และเครื่องถ้วยจีนปะปนอยู่ในชั้นดินจำนวนไม่มากนัก นอกจากนี้ ยังพบชิ้นส่วนครกเนื้อดินแกร่งไม่เคลือบผิว สภาพชำรุดอยู่ในพื้นที่แหล่งโบราณคดีอีกด้วย

ตัวอย่างโบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้นทางโบราณคดีเตาบึงวัดป่า จังหวัดพิจิตร

การศึกษารูปแบบภาชนะดินเผาที่พบจากแหล่งเตาบึงวัดป่า พบว่าเครื่องถ้วยจีนที่พบในหลุมขุดค้นได้แก่ ชามเคลือบสีเขียวและสีขาวรูปแบบสมัยราชวงศ์เยวี๋ยน กำหนดอายุราวครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 19 พบว่ามีความสอดคล้องกับการกำหนดอายุด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ นั่นคือเป็นแหล่งเตาที่อยู่ในสมัยสุโขทัย และอาจมีความเชื่อมโยงกับชุมชนโบราณร่วมสมัยเดียวกัน หลักฐานจากเศษภาชนะดินเผาที่พบจากแหล่งเตาบึงวัดป่า พบว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกับภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านบางปูน ด้วยการตกแต่งประเภทลายเส้นคลื่น ลายกดประทับรูปกลีบบัว ลายขุดรูปเมล็ดข้าวหรือลายหกเหลี่ยมในเส้นขนาน และรูปแบบภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งประเภทไหเคลือบสีน้ำตาล ตกแต่งลายเส้นคลื่น ลักษณะดังกล่าวพบว่ามีความคล้ายกับไหภาชนะที่พบจากแหล่งเตาบ้านกรวด อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ แต่ก็มีความพิเศษในรูปแบบของตัวเอง

รายการอ้างอิง

กรมศิลปากร. **สังคโลกเตาทุเรียงเมืองสุโขทัย ข้อมูลใหม่จากหลักฐานทางโบราณคดี.** กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด พระรามครีเอชั่น, 2564.

กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. **รายงานการดำเนินงานทางโบราณคดี โครงการโบราณคดีภาคเหนือตอนล่าง : ศึกษาแหล่งเตาบึงวัดป่า ตำบลท่านั่ง อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร.** (เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท. : สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย, 2563.

กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. **รายงานการดำเนินงานทางโบราณคดี โครงการโบราณคดีภาคเหนือตอนล่าง : ศึกษาแหล่งเตาบึงวัดป่า ตำบลท่านั่ง อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร (ระยะที่ 2)**. (เอกสารอัดสำเนา). ม.ป.ท. : สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย, 2564.

ณัฏฐภัทร จันทวิช. **เครื่องถ้วยจีนที่พบจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2529.

นาตยา ภูศรี. **วัดโพธิ์ประทับช้าง**. พิจิตร : กรมศิลปากร, 2557.

รัชนก โตสุพันธุ์ และสถาพร เที่ยงธรรม. **โบราณคดีวิเคราะห์ 2: เครื่องถ้วยบุรีรัมย์และเครื่องถ้วยสุโขทัย.** กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2539.

สายันต์ ไพรชาญจิตร์. **โบราณคดีเครื่องถ้วยในสยาม แหล่งเตาล้านนาและสุพรรณบุรี.** กรุงเทพฯ : โครงการศิลปากรพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

สุพจน์ พรหมมาโนช และสิริกุล พิชัยจุมพล. **เตาบ้านกรวด บุรีรัมย์.** กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2532.

เรื่องเล่า...ดาบศักดิ์สิทธิ์ในตำนาน

ดาบศักดิ์สิทธิ์ในตำนานต่างประเทศ

เรียบเรียง
นางสาวณัฐชา ก้าวกสิกรรม
นักโบราณคดีปฏิบัติการ

เดือนตุลาคมสำหรับประเทศไทยเป็นเดือนส่งท้ายสายฝน ส่วนในต่างประเทศคือทักทายฤดูใบไม้เปลี่ยนสี แล้วก็เป็นเดือนแห่งเทศกาลฮาโลวีนที่ในประเทศไทยก็รับมาเฉลิมฉลองเช่นกัน
เมื่อพูดถึงฮาโลวีน ย่อมมาคู่กับเรื่องเล่าสยองขวัญซึ่งมีที่มาจากตำนานเรื่องเล่าต่างๆ แล้วในเรื่องราวที่มีจุดเริ่มต้นจากฝ่ายอธรรม ก็จะปรากฏวีรบุรุษหรือวีรสตรีฝ่ายธรรมะเข้ามาคลี่คลาย แล้วอาวุธคู่ใจของวีรบุรุษส่วนมากก็คือ “ดาบ” ซึ่งดาบเหล่านั้นก็จะกลายเป็นดาบศักดิ์สิทธิ์ในเวลาต่อมา ดาบศักดิ์สิทธิ์ที่จะยกมาในโอกาสนี้ มีดังต่อไปนี้

- ดาบในไบเบิ้ล
- ดาบในตำนานเทพนอร์ส
- ดาบในตำนานอัศวิน
- ดาบในตำนานญี่ปุ่น

ดาบในไบเบิ้ล : ดาบของนักบุญไมเคิล

นักบุญไมเคิลปราบมาร ที่มา: https://www.wikiart.org/en/guido-reni/the-archangel-michael-defeating-satan-1635

นักบุญไมเคิลเป็นหนึ่งในอัครเทวทูตทั้งสี่ที่ปรากฏในพระคัมภีร์ ตามคติความเชื่อของชาวคริสต์ ไมเคิลเป็นแม่ทัพของชาวสวรรค์ผู้ครอบครองกุญแจของอาณาจักรสวรรค์ และผู้พิทักษ์มนุษย์ มักปรากฏในงานศิลปะในรูปหนุ่มน้อยหน้าตางดงามสวมชุดเกราะพร้อมอาวุธ ได้แก่ ดาบ หอก และโล่ ภาพส่วนใหญ่มักถ่ายทอดเหตุการณ์ขณะไมเคิลใช้ดาบหรือหอกแทงซาตาน ซึ่งอยู่ในรูปมังกรหรือปีศาจร้าย ตามคำบรรยายฉากสงครามในคัมภีร์วิวรณ์ ดาบของไมเคิลจึงถูกยกย่องในฐานะดาบปราบอธรรม

“ขณะนั้นเกิดสงครามขึ้นในสวรรค์ มีคาเอล กับบรรดาทูตสวรรค์ของท่านต่อสู้กับพญานาค และพญานาคกับบริวารของมันก็ต่อสู้ แต่มันพ่ายแพ้และพบว่าไม่มีที่อยู่สำหรับพวกมันในสวรรค์อีกต่อไป...” (วิวรณ์ 12:7-9)

ภาพสลักซิเกิร์ดกับดาบ ประเทศสวีเดน ที่มา: Bengt A. Lundberg

ดาบในตำนานเทพนอร์ส: ดาบแกรม (GRAMR)

ซิเกิร์ดฆ่ามังกรฟาฟเนียร์
ที่มา: https://throwbackthorsday.wordpress.com/2016/05/05/sigurd-the-dragonslayer/

เป็นดาบในตำนานปกรณัมนอร์ส ตามตำนานว่าเป็นของขวัญจากโอดินที่มอบให้กับซิกมันด์ บิดาของซิเกิร์ด เดอะโวลซัง นักเชือดมังกร ซิกมันด์ทำดาบหัก เมื่อเขาปะทะดาบกับหอกของโอดิน ในที่สุดดาบเล่มนี้ก็ถูกหลอมขึ้นใหม่ให้ซิเกิร์ดโดยคนแคระเรจินเพื่อให้เขาใช้มันฆ่ามังกรฟาฟเนียร์

ดาบในตำนานอัศวิน : ดาบเอ็กซ์คาลิเบอร์ (EXCALIBUR)

ดาบเอ็กซ์คาลิเบอร์ (Excalibur)

เป็นดาบที่มักจะถูกนำไปสับสนกับดาบในศิลา (ซึ่งเป็นดาบคนละเล่ม) เทพธิดาแห่งทะเลสาบเป็นคนมอบดาบนี้ให้แก่กษัตริย์อาเธอร์ ดาบเล่มนี้ไม่เพียงทำให้พระองค์ได้เป็นกษัตริย์ผู้ปกครองอังกฤษเท่านั้น แต่มันยังทำให้ไม่มีใครสามารถปลิดชีพพระองค์ได้ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ดีซึ่งทำให้เป็นที่ปรารถนาของผู้คนมากมาย

ดาบในตำนานญี่ปุ่น : ดาบอาเมะโนะฮะบะคิริ (天の尾羽張 , AME-NO-HABAKIRI)

เป็นดาบที่กล่าวถึงในตำนานการสร้างโลกตามความเชื่อของญี่ปุ่น ในฐานะดาบของสุซาโนโอะ เทพเจ้าแห่งพายุ ใช้กำราบงูยักษ์แปดหัวแปดหาง ยามาตะ โนะ โอโรจิ (YAMATA NO OROCHI) ที่สร้างความวุ่นวายในแคว้นอิสึโมะ (IZUMO) มาหลายปี

ซาโนโอะปราบงูยักษ์
ที่มา : https://www.thecollector.com/legendary-swords-excalibur/

ดาบศักดิ์สิทธิ์ในตำนานไทย

“ในนิยายโบราณทุกเรื่อง เมื่อพูดถึงกษัตริย์แล้วจะต้องมีพระขรรค์อยู่ด้วยเสมอ”

ส.พลายน้อย ได้กล่าวไว้ว่า “ในนิยายโบราณทุกเรื่อง เมื่อพูดถึงกษัตริย์แล้ว จะต้องมีพระขรรค์อยู่ด้วยเสมอ” ซึ่งรับกับเรื่องเล่าหรือตำนานโบราณของไทยหลายเรื่องที่มีพระขรรค์หรือดาบเป็นสหายคู่กายของกษัตริย์เสมอ เช่น ตำนานเรื่องพระร่วงสุโขทัย กล่าวว่าเมื่อมะกะโทให้ราชทูตนำเครื่องราชบรรณาการเข้ามาถวายพระร่วงเพื่อขอพระราชทานนามและเครื่องราชกกุธภัณฑ์นั้น พระร่วงได้พระราชทานนามให้ว่า พระเจ้าฟ้ารั่ว , เรื่องพระเจ้าอู่ทองเมื่อจะสถาปนากรุงศรีอยุธยาได้ทรงตั้งสัตยาธิษฐานว่า พระองค์จะเสี่ยงพระบารมีขว้างพระแสงขรรค์ของพระองค์ไป ถ้าแสงพระขรรค์นั้นตกลงปักอยู่ ณ ที่ใด พระองค์จะสร้างพระนคร จะตั้งปรางค์ปราสาทราชวังลงในที่พระแสงขรรค์ตกลงปักอยู่นั้น เป็นต้น

ศาลสมเด็จพระนเรศวร พระราชวังจันทน์ จังหวัดพิษณุโลก

จากเรื่องที่ยกตัวอย่างมาข้างต้น จะเห็นว่าพระขรรค์เป็นของสำคัญที่เกี่ยวข้องอยู่กับความเป็นกษัตริย์ และความเชื่อเรื่องพระขรรค์เป็นเรื่องที่สืบทอดมาอย่างยาวนานเท่าที่เริ่มมีชนชั้นปกครอง จึงยกย่องกันว่าเป็นของสูงมิใช้เฉพาะเทวดาและพระมหากษัตริย์เท่านั้น ถึงกระนั้น นอกจากการเป็นหนึ่งในเครื่องราชกกุธภัณฑ์แล้ว ในมิติของ “ดาบ” ยังเป็นสัญลักษณ์ของนักรบปราบข้าศึกทั้งในรูปมนุษย์และอมนุษย์ ซึ่งในบทความนี้จะยกดาบดังจากในตำนานของไทยมาดังนี้

- พระแสงของ้าว – สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
- ดาบล้างอาถรรพ์ – สมเด็จพระนารายณ์มหาราช
- ดาบนันทกาวุธ – พระยาพิชัยดาบหัก
- ดาบฟ้าฟื้น – ขุนแผน

- **พระแสงของ้าว**
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
- **ดาบล้างอาถรรพ์**
สมเด็จพระนารายณ์มหาราช
- **ดาบนันทกาวุธ**
พระยาพิชัยดาบหัก
- **ดาบฟ้าฟื้น**
ขุนแผน

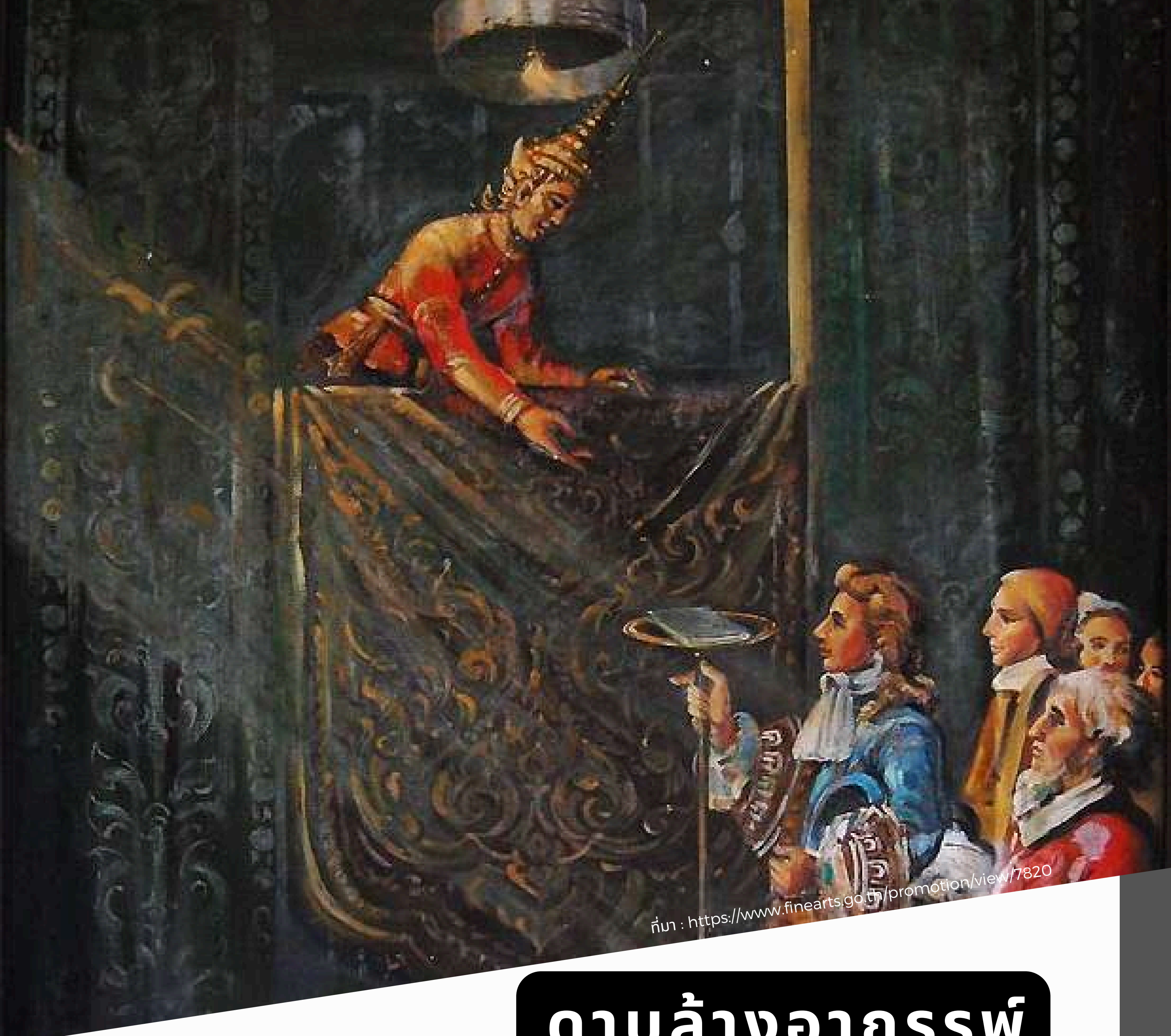

ที่มา : https://th.wikipedia.org/wiki/ยุทธหัตถี

พระแสงของ้าว

๑๘ มกราคม พ.ศ.๒๑๓๕ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ทรงกระทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาแห่งกรุงหงสาวดี ทรงใช้พระแสงของ้าวฟันถูกพระมหาอุปราชา จากนั้นหงสาวดีจึงเป็นฝ่ายปราชัย พระแสงของ้าวที่ใช้ในศึกจึงได้นามว่า “พระแสงของ้าวแสนพลพ่าย” ในโคลงกระทู้หัวล้านนอกครู ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) ได้กล่าวว่าพระแสงของ้าวนั้นทำขึ้นจากเหล็กน้ำพี้ ดังนี้

“หัว กูมีแก้วเกิด อยู่ใน
ล้าน จึงเลี่ยนเตียนไป ดั่งนี้
นอก สุกแต่ในใส สุกปราบ
ครู ว่าชาติน้ำพี้ ของ้าวพระแสงทอง”

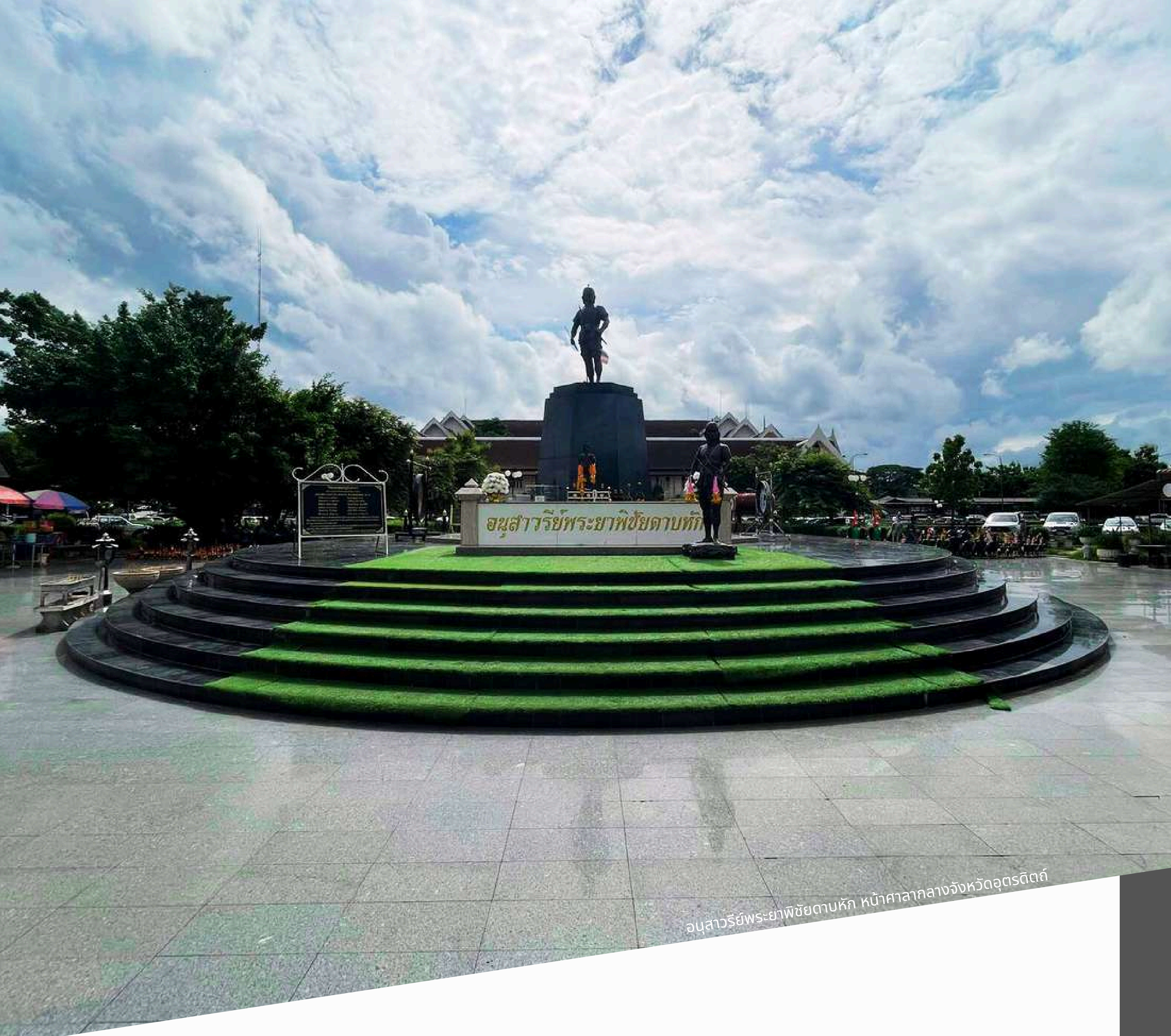

ที่มา : https://www.finearts.go.th/promotion/view/7820

ดาบล้างอาถรรพ์

ดาบล้างอาถรรพ์ เป็นดาบตีขึ้นจากเหล็กน้ำพี้ในสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่กล่าวถึงในเรื่องขุนศึกมหาราช โดยรพีพร ซึ่งเป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์ช่วงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ถึงรัชสมัยสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ หรือที่รู้จักในพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าเสือ แม้จะเป็นดาบที่กล่าวถึงในนิยายที่ตีพิมพ์ไม่ถึงหนึ่งร้อยปี แต่ที่นำดาบล้างอาถรรพ์มารวมอยู่ในกรุดาบในตำนานไทยเพราะมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์บันทึกไว้ว่าสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงศึกษาเรื่องไสยศาสตร์ และมีดาบเล่มหนึ่งที่พระองค์สามารถใช้ดลบันดาลระดับน้ำให้ขึ้นลงตามพระราชประสงค์ ตามที่กล่าวไว้ในคำให้การชาวกรุงเก่า ดังนี้

"...วันหนึ่งเสด็จทรงเรือพระที่นั่งเอกชัยในเวลาน้ำขึ้น รับสั่งว่าให้น้ำลดแล้วทรงเอาพระแสงฟันลง น้ำก็ลดลงตามพระราชประสงค์ ครั้นน้ำลดลงแล้ว จึงรับสั่งให้น้ำขึ้นแล้วทรงพระแสงฟันลงอีก น้ำก็ขึ้นตามพระราชประสงค์ พระนารายณ์มีพระราชประสงค์อย่างไรก็เป็นไปตามทั้งสิ้น"

อนุสาวรีย์พระยาพิชัยดาบหัก หน้าศาลากลางจังหวัดอุตรดิตถ์

ดาบนันทกาวุธ

ดาบนันทกาวุธ เป็นดาบที่กล่าวกันว่าตีจากเหล็กน้ำพี้อยู่ในมือข้างซ้ายของพระยาพิชัย หนึ่งในทหารเอกในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระยาพิชัยเชี่ยวชาญศาสตร์การใช้ดาบคู่ ในศึกโปสุพลายกทัพมาตีเมืองพิชัย (ปัจจุบันอยู่ในจ.อุตรดิตถ์) พระยาพิชัยนำกำลังต่อสู้กับพม่าจนดาบในมือขวาหัก จากศึกในครั้งนี้จึงได้รับสมญาว่า “พระยาพิชัยดาบหัก”

พระยาพิชัยเชี่ยวชาญศาสตร์การใช้ดาบคู่

ดาบฟ้าฟื้น

ดาบฟ้าฟื้น เป็นดาบของขุนแผน ตัวเอกจากวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ตีขึ้นจากการหลอมเหล็ก ๑๐๘ ชนิดเข้าด้วยกัน ดังที่กล่าวไว้ในบทเสภาดังนี้

“เอาเหล็กยอดพระเจดีย์มหาธาตุ
ยอดปราสาททวารามาประสม
เหล็กขนันผีพรายตายทั้งกลม
เหล็กตรึงโลงตรึงปั้นลมสลักเพชร
หอกสัมฤทธิ์กริชทองแดงพระแสงหัก
เหล็กปฏักสลักประตูตะปูเห็ด
พร้อมเหล็กเบญจพรรณกัลเม็ด
เหล็กบ้านพร้อมเสร็จทุกสิ่งแท้
เอาเหล็กไหลหล่อบ่อพระแสง
เหล็กกำแพงน้ำพี้ทั้งเหล็กแร่
ทองคำสัมฤทธิ์นากอแจ
เงินที่แท้ชาติเหล็กทองแดงดง
เอามาสุมคุมควบเข้าเป็นแท่ง
เผาให้แดงตีแผ่แช่ยาผง
ไว้สามวันซัดเหล็กนั้นเล็กลง
ยังคงแต่พองามตามตำรา”

เกร็ด “ดาบฟ้าฟื้น”

ชื่อ “ฟ้าฟื้น” นี้มีที่มา :
สุจิตต์ วงษ์เทศ ให้ความเห็นว่า ชื่อ “ฟ้าฟื้น” ในดาบฟ้าฟื้นของขุนแผนน่าจะมาจากชื่อปู่ฟ้าฟื้นในตำนานผีบรรพชนของกษัตริย์ หรือเจ้านายเมืองน่าน ซึ่งมีลำดับรายชื่ออยู่ในจารึกพบที่เมืองสุโขทัย หลักที่ 45 เรียกกันด้วยภาษาปากว่าจารึกปู่สบถหลาน หรือปู่หลานสบถกัน พบที่วิหารสูง วัดมหาธาตุ จ.สุโขทัย

ฤกษ์ยามนั้นสำคัญไฉน : ดาบฟ้าฟื้นตีขึ้นในวัน “เสาร์สิบห้า” ซึ่งทางโหราศาสตร์ถือเป็นวันมหาสิทธิโชค อันเป็นวันดีควรแก่การประกอบกิจที่เป็นมงคล พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการใช้ไสยเวทย์ควรทำตั้งแต่ย่ำรุ่งนจนถึงเที่ยงวัน เพราะเป็นเวลาที่ดวงอาทิตย์มีกำลัง นับเป็นฤกษ์ดีที่จะประกอบพิธีกรรมเพื่อต้องการอิทธิปาฏิหาริย์ ดังนั้นจึงปรากฏในเรื่องว่าขุนแผนกำหนดฤกษ์ตีดาบเวลาเที่ยงวัน

“ครั้นได้พิชัยฤกษ์ราชฤทธิ์
พระอาทิตย์เที่ยงฤกษ์ราชสีห์
ขุนแผนสูบเหล็กให้แดงดี
นายช่างตีรีดรูปให้เรียวปลาย”

ข้อสังเกตอย่างหนึ่งคือดาบในตำนานไทยที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นมีส่วนประกอบเป็นเหล็กชนิดเดียวกัน คือ **เหล็กน้ำพี้**

ที่มา : https://www2.uttaradit.go.th/travel_top/detail/6/data.html

เหล็กน้ำพี้...คืออะไร : เหล็กน้ำพี้ เป็นเหล็กกล้า ได้ชื่อว่าเป็นเหล็กที่มีคุณภาพดีที่สุดในประเทศไทย มีความแกร่งและเหนียวเป็นพิเศษ เมื่อตีดาบหรืออาวุธต่างๆ จะมีสีเขียวเหมือนสีปีกแมลงทับ ซึ่งสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้นำเหล็กน้ำพี้ไปทำการวิเคราะห์มวลสาร ได้ผลยืนยันว่าเหล็กน้ำพี้มีองค์ประกอบของแร่ธาตุที่หาได้ยาก มีความแข็งและเหนียวเป็นพิเศษ

เหล็กน้ำพี้...อยู่ที่ไหน : ตำบลน้ำพี้ อำเภอทองแสนขัน จังหวัดอุตรดิตถ์ ปัจจุบันเป็นพิพิธภัณฑ์บ่อเหล็กน้ำพี้ จัดแสดงนิทรรศการและจำลองให้เห็นถึงกระบวนการ ขั้นตอนการตีเหล็กน้ำพี้ ตั้งแต่การขุดแร่เหล็กน้ำพี้ จนตีเป็นอาวุธแบบต่าง ๆ

- เหล็กน้ำพี้ปะทะไสยศาสตร์ การตีดาบจากเหล็กน้ำพี้ ตำราว่าต้องเสาะหาเหล็กอาถรรพ์มาหลอมประสม จึงจะมีฤทธิ์
- ผู้ครอบครองเหล็กน้ำพี้จะอยู่ยงคงกระพัน
- เหล็กน้ำพี้แก้อาถรรพ์ได้
- เหล็กน้ำพี้เป็นอาวุธที่ซุกซ่อนในร่างกายแล้วศัตรูจะมองไม่เห็น
- เหล็กน้ำพี้สามารถป้องกันภูตผีปีศาจและคุณไสยได้

บ่อเหล็กน้ำพี้ จังหวัดอุตรดิตถ์

ข้อสังเกต

เหล็กอาถรรพ์ที่ขุนแผนนำมาตีดาบฟ้าฟื้นนั้นมีเหล็กแกนจากยอดเจดีย์หัก เหล็กตอกตะปูโลงศพจาก ๗ ป่าช้า เจาะจงว่าต้องเป็นโลงศพผีตายทั้งกลมเท่านั้น ท่านใดที่เคยฟังหรืออ่านเรื่องลี้ลับมาบ้างจะเห็นได้ว่ามีวัตถุดิบทางไสยศาสตร์มากมายที่เป็นเหล็ก ไม่ว่าจะในไทยหรือต่างชาติ ส่วนเหตุใดนั้น หากมีโอกาสจะมาเล่าสู่กันฟังในภายหลัง

รายการอ้างอิง

เฟอร์กูสัน, จอร์จ.(2556).**เครื่องหมายและสัญลักษณ์ในคริสตศิลป์ (ฉบับปรับปรุงและเพิ่มภาพประกอบ)**.กุลวดี มกราภิรมย์,แปล อธิบายและวิจัยภาพประกอบเพิ่มเติม.พิมพ์ครั้งที่ 7.กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พัชลิชชิ่ง (ต้นฉบับพิมพ์ปี 1954).

โอ'ไบรอัน,จอห์น.(2561).**ประวัติศาสตร์อาวุธ**. วรรธนา วงษ์ฉัตร,แปล. กรุงเทพฯ : ยิปซี กรุ๊ป (ต้นฉบับพิมพ์ปี 2013)

เฮย์วูด , จอห์น. (2560).**VIKING คู่มือนักรบชาวนอร์ส.**วรรธนา วงษ์ฉัตร,แปล. กรุงเทพฯ : ยิปซี กรุ๊ป (ต้นฉบับพิมพ์ปี 2013)

Prepanod Nainapat . (2562) . **'ดาบคุซานาจิ' จากสมบัติของจักรพรรดิญี่ปุ่นสู่เรื่องเล่าในวัฒนธรรมป๊อป**. สืบค้น 4 ตุลาคม 2566 , จาก https://thematter.co/entertainment/kusanagi-sword-in-pop-cultures/76268

Withers , Harvey J.S. (2012) . **The illustrated encyclopedia of swords and sabres.** London : Hermes House

ญาณโชติ. **คัมภีร์ไสยศาสตร์ฉบับสมบูรณ์.** กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาคาร, 2550.

เทพย์ สาริกบุตร. **โหราศาสตร์ในวรรณคดี.**พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาคาร, 2558

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. **ชีวิตไทย ชุด ฮีตฮอยเฮา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2540

กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม. (2566). **ความเชื่อเรื่อง “เวทมนตร์คาถา” มูเตลูสมัยอยุธยา? นิยมทั้งราษฎรไปจนถึงราชสำนัก ,** จาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_72634

กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม . (2566) . **“ดาบฟ้าฟื้น” ของขุนแผน ได้ชื่อจากบรรพชนลาว “อาวุธวิเศษผีฟ้าพญาแถน” ,** จาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_40140

ส.พลายน้อย. **เกร็ดโบราณคดี ประวัติศาสตร์ไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 4.กรุงเทพฯ : บริษัท รวมสาส์น (1977) จำกัด , 2546

แหล่งศิลปะบนหิน จังหวัดพิษณุโลก

โครงการสำรวจจรังวัดด้วยภาพแหล่งศิลปะบนหิน จังหวัดพิษณุโลก

ผาขีด อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

เรียบเรียง

นายสรธัช โรจนารัตน์
นักโบราณคดีชำนาญการ

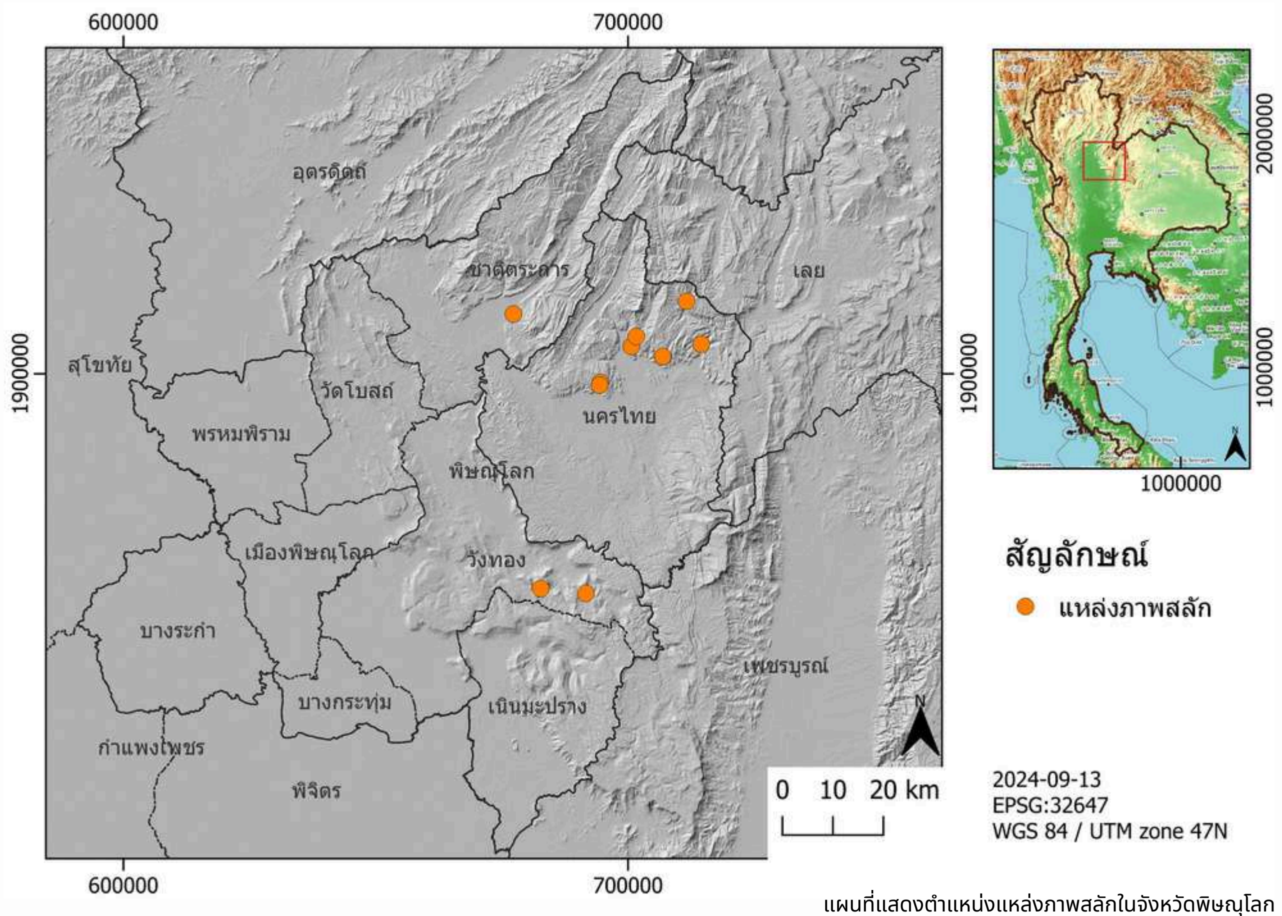
ผาสบแลน อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

การศึกษาศิลปะบนหินเป็นการเปิดหน้าต่างสู่โลกโบราณในยุคที่มนุษย์ใช้ผนังหินเป็นผืนผ้าใบบันทึกเรื่องราว วิถีชีวิต ความเชื่อ และจิตวิญญาณ

ประเทศไทยมีแหล่งศิลปะบนหินยุคก่อนประวัติศาสตร์กว่า 300 แห่ง ประกอบด้วยแหล่งภาพเขียนสีและแหล่งภาพสลัก โดยส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน จำนวน 205 แห่ง [1] ภูมิภาคนี้เชื่อมต่อกับจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นที่ตั้งของแหล่งภาพสลักที่สำคัญในอำเภอชาติตระการและอำเภอนครไทย ณ ปัจจุบัน (พ.ศ.2567) มีการสำรวจพบแหล่งภาพสลักแล้วจำนวน 10 แห่ง ภาพสลักเหล่านี้ ไม่เพียงบอกเล่าเรื่องราวของคนยุคโบราณ แต่ยังสะท้อนถึงความสามารถในการสร้างสรรค์และเทคนิคที่ซับซ้อนในการสร้างงานศิลปะบนหินโบราณ ที่ยังเป็นปริศนาว่ามนุษย์สร้างงานศิลปะเหล่านี้ได้อย่างไร

____

[1] ทิพย์วรรณ วงศ์อัสสไพบูลย์. (2567). 70 แหล่งศิลปะบนหิน: หลักฐานสะท้อนภาพสังคม ความเชื่อ และการดำรงชีวิตของคนยุคก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. ใน **113 ปี แห่งการสถาปนากรมศิลปากร**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

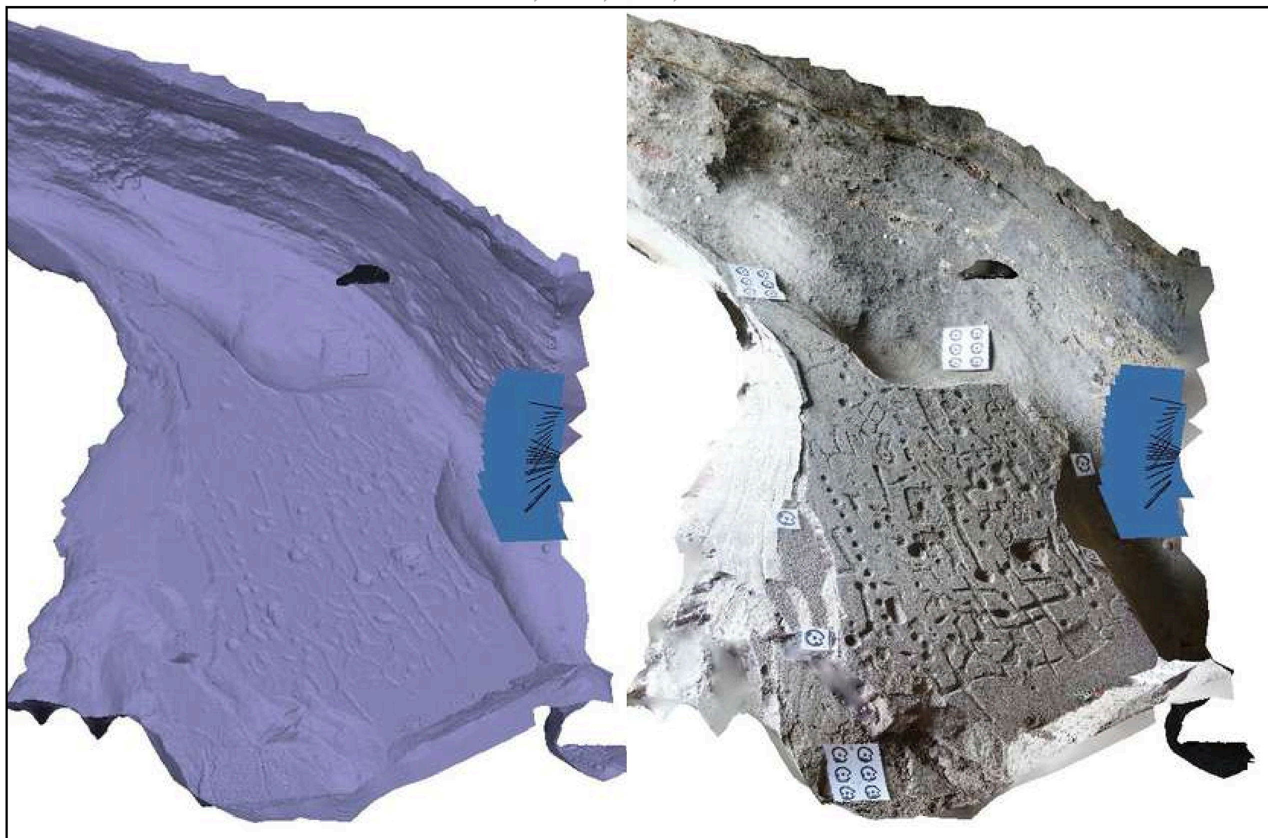

แผนที่แสดงตำแหน่งแหล่งภาพสลักในจังหวัดพิษณุโลก

จังหวัดพิษณุโลกเป็นจังหวัดในภาคกลางอยู่ในเขตลุ่มน้ำยมและลุ่มน้ำน่าน สภาพพื้นที่มีความหลากหลาย ด้านเหนือและด้านตะวันออกเป็นภูเขาต่อเนื่องมาจากภาคเหนือ ในเขตอำเภอชาติตระการ อำเภอนครไทย อำเภอวัดโบสถ์ อำเภอวังทอง และอำเภอเนินมะปราง ด้านตะวันตกเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านและแม่น้ำยม ในเขตอำเภอเมืองพิษณุโลก อำเภอบางกระทุ่ม อำเภอบางระกำ อำเภอพรหมพิราม ลักษณะภูมิประเทศมีความลาดเอียงจากด้านตะวันออกไปด้านตะวันตก ทำให้ตะกอนและแร่ธาตุจากพื้นที่สูงไหลตามทางน้ำลงมาสะสมตัวในที่ราบมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก นอกจากนี้ ยังพบชั้นเกลือหินบริเวณเนินเขาในเขตอำเภอชาติตระการและอำเภอนครไทย ซึ่งชั้นเกลือเหล่านี้เกิดขึ้นจากการตกตะกอนของน้ำเค็มในทะเล แทรกตัวอยู่ในชั้นหินมีอายุในช่วงยุคไทรแอสซิกถึงยุคครีเทเชียส (254 – 66.4 ล้านปี) จากนั้นชั้นเกลือได้ถูกน้ำชะล้าง เกิดเป็นแอ่งน้ำ ธารน้ำเค็ม และโป่งเกลือ มนุษย์ได้ขูดเอาเกลือบนผิวดินมาใช้ ขุดบ่อน้ำใกล้ธารน้ำเค็ม นำน้ำมากรอง ต้มทำเกลือสินเธาว์สำหรับใช้ในการอุปโภค บริโภค และเป็นยารักษาโรคมาตั้งแต่สมัยโบราณ

เกลือเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

การสำรวจด้วยภาพถ่ายแหล่งภาพสลักถ้ำผากระดานเลข จังหวัดพิษณุโลก

ด้วยภูมิประเทศ แหล่งน้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ และแหล่งเกลือ ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ยืนยันได้จากรายงานการค้นพบแหล่งโบราณคดี ยุคก่อนประวัติศาสตร์ กว่า 27 แห่ง แสดงให้เห็นว่าพื้นที่จังหวัดพิษณุโลกเป็นถิ่นฐานของบรรพชนดั้งเดิมมากว่า 2,000 – 3,000 ปีมาแล้ว ซึ่งแหล่งโบราณคดีเหล่านี้มีทั้งแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งฝังศพ แหล่งเกลือ และโดยเฉพาะแหล่งศิลปะบนหินเป็นแหล่งศึกษาสำคัญในการทำความเข้าใจเกี่ยวบรรพชนดั้งเดิมของเรามากขึ้น การอ่านงานศิลปะบนหินโบราณจึงเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยสืบค้นโดยอาศัยเทคโนโลยีการถ่ายภาพเข้ามาช่วยไขเรื่องราวในอดีต

การถ่ายภาพเพื่อการวัดและทำแผนที่เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้นักโบราณคดีไขปัญหาเหล่านี้ โดยการสร้างแบบจำลองสามมิติของแหล่งศิลปะบนหินที่มีความละเอียด โดยไม่ต้องสัมผัสหรือเปลี่ยนแปลงสภาพที่ละเอียดอ่อนของงานศิลปะโบราณ

การสำรวจด้วยภาพถ่าย หรือ Photogrammetry [2] เป็นกระบวนการที่ใช้ภาพถ่ายจากมุมมองต่าง ๆ เพื่อสร้างแบบจำลองสามมิติของวัตถุหรือพื้นที่ที่ต้องการศึกษา เริ่มต้นด้วยการถ่ายภาพในมุมมองที่หลากหลาย จากนั้นนำภาพเหล่านี้มาใช้ซอฟต์แวร์พิเศษในการจับคู่และวิเคราะห์จุดร่วมของภาพสร้างแบบจำลองสามมิติและภาพถ่ายออร์โธที่ปรับแก้ความคลาดเคลื่อนทางตำแหน่งในภาพ ผลลัพธ์ที่ได้ไม่เพียงแต่ให้รายละเอียดที่แม่นยำ แต่ยังช่วยให้สามารถวิเคราะห์แหล่งศิลปะบนหินได้ในมิติที่ลึกซึ้งรอบด้านยิ่งขึ้น มีขั้นตอนและวิธีการ ดังนี้:

1. การวางแผนกำหนดวัตถุประสงค์: ระบุขอบเขตของการสำรวจ เช่น การสร้างแบบจำลองสามมิติของแหล่งโบราณคดี หรือการวัดพื้นที่ทางภูมิศาสตร์

เลือกอุปกรณ์: กล้องถ่ายภาพที่มีความละเอียดสูง หรือโดรนที่สามารถถ่ายภาพจากมุมสูงได้ การใช้ขาตั้งกล้องเพื่อความคมชัดของภาพ
การเตรียมตัวและการสำรวจพื้นที่: ศึกษาพื้นที่ที่ต้องการสำรวจ เพื่อกำหนดมุมมองและจุดที่ต้องการถ่ายภาพ หรือสถานีถ่ายภาพ

2. การถ่ายภาพ: ตั้งค่ากล้องให้เหมาะสมกับสภาพแสงและวัตถุที่ต้องการถ่าย กำหนดระยะจากสถานีถ่ายภาพกับวัตถุหรือผนังหินที่ต้องการถ่ายภาพ
การถ่ายภาพจากหลายมุมมอง: ให้ครอบคลุมทุกด้านและมีการเหลื่อมซ้อนกันของภาพแต่ละภาพประมาณ 60-80% โดยแสดงมาตราส่วนเทียบระยะในพื้นที่

3. การประมวลผลภาพ: นำเข้าภาพถ่ายเข้าสู่ซอฟต์แวร์ photogrammetry เช่น Agisoft Metashape, Pix4D, Autodesk ReCap เป็นต้น
การจับคู่จุดร่วม: ซอฟต์แวร์จะทำการจับคู่จุดร่วมระหว่างภาพถ่ายต่าง ๆ เพื่อสร้างโครงสร้างและแบบจำลอง 3D

4. การวิเคราะห์และการนำเสนอ: ใช้แบบจำลองสามมิติในการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ เช่น การวัดขนาด การตรวจสอบโครงสร้าง หรือการศึกษารายละเอียดรูปแบบทางศิลปะ
การนำเสนอ: นำเสนอผลการสำรวจและแบบจำลองสามมิติในรูปแบบที่เหมาะสม เช่น รายงาน บทความ การนำเสนอในงานประชุมวิชาการ หรือสื่อดิจิทัล เป็นต้น

5. การจัดเก็บและการบำรุงรักษา: สำรองภาพถ่ายและแบบจำลองสามมิติในรูปแบบดิจิทัลที่ปลอดภัยและสามารถเข้าถึงได้ง่ายหรือนำเข้าไว้ใน Cloud
การบำรุงรักษา: ตรวจสอบและอัพเดทข้อมูลเป็นระยะ เพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลยังคงอยู่และมีความถูกต้อง

————————

[2] ชาติชาย ไวยสุระสิงห์. (2563). **การสำรวจด้วยภาพถ่าย (Photogrammetry).** กรุงเทพ ฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

(บน) การคัดลอกภาพสลักด้วยแผ่นใส (ล่าง) การคัดลอกภาพสลักด้วยวิธีการตบลายแหล่งภาพสลักถ้ำผากระดานเลข ที่มา: ดร.อมรา ศรีสุชาติ

ตัวอย่างการศึกษาแหล่งภาพสลักในอดีต ในช่วงพุทธศักราช 2500 - 2537 เริ่มจากการค้นพบภาพสลักที่ผากระดานเลข อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก นับเป็นการค้นพบภาพสลักโบราณแห่งแรกในประเทศไทย เมื่อพุทธศักราช 2500 จากนั้นในช่วงพุทธศักราช 2535 - 2537 ได้มีสำรวจแหล่งภาพสลักในจังหวัดพิษณุโลกเพิ่มอีก 4 แห่ง ได้แก่ 1) ผาขีด เขาภูขัด 2) ถ้ำกาใหญ่ 3) ถ้ำกาเล็ก เขาช้างล้วง อำเภอนครไทย และ 4) เขาหวด-เขานม อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

เป็นที่น่าสังเกตว่าที่ตั้งแหล่งภาพสลักส่วนใหญ่อยู่บนภูเขาในป่ายากต่อการเข้าถึง จึงมีคำถามว่ากลุ่มคนเหล่านี้อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงบริเวณแหล่งภาพสลักหรือตั้งหมู่บ้านอยู่พื้นราบไม่ไกลจากแหล่งภาพสลัก เมื่อทบทวนหลักฐานโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับสังคมเกษตรกรรมยุคก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ช่วงประมาณ 2,000 - 3,000 ปีมาแล้ว พบว่าส่วนใหญ่มีการตั้งถิ่นฐานถาวรบนพื้นราบประกอบกับปัจจัยสภาพแวดล้อมที่สำคัญต่อการทำเกษตรกรรม คือ น้ำและที่ดิน มีความเห็นว่าผู้สร้างงานน่าจะอาศัยอยู่พื้นราบมากกว่าบนพื้นที่สูง เพราะบนที่สูงมักจะขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง สภาพพื้นที่ลาดเอียงไม่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ จึงเกิดคำถามว่าพื้นที่สูงที่ตั้งแหล่งภาพสลักเหล่านี้มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในอดีตอย่างไร

ถ้ำผากระดานเลข แหล่งภาพสลักที่ค้นพบแห่งแรกในประเทศไทย เมื่อพุทธศักราช 2500 นับเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาศิลปะบนหินประเภทแหล่งภาพสลักในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก เป็นแหล่งที่มีความสำคัญที่อาจจะช่วยคลี่คลายปัญหาข้อสงสัยข้างต้นได้

ถ้ำผากระดานเลข คือ ชื่อเรียกโพรงถ้ำเลก ๆ แห่งหนึ่ง ตั้งอยู่บนเขาอ่างน้ำ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เขาผาแดง ด้วยลักษณะภูเขาหินทรายแนวสันเขาเรียบยาววางตัวตามแนวตะวันออก-ตะวันตก มีหน้าผาตัดตรงผนังหินเรียบสีแดงขนาดใหญ่ เรียกว่าผาแดง สามารถมองเห็นได้จากพื้นราบระยะไกลจึงเป็นที่มาของภูเขาแห่งนี้

หากเราเริ่มต้นเดินป่าจากน้ำตกชาติตระการ เมื่อเดินถัดจากหน้าผานี้ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 1.6 กิโลเมตร ตามเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติบนแนวสันเขา จะถึงจุดชมวิวบนหน้าผา ซึ่งด้านล่างเป็นที่ตั้งของโพรงถ้ำขนาดเล็กซ่อนตัวอยู่ริมหน้าผา ภายในถ้ำมีแผ่นหินขนาดใหญ่วางตัวในแนวเอียง ผิวหน้าเรียบคล้ายกระดานมีร่องรอยการสลักผลงานศิลปะของมนุษย์โบราณที่มีลวดลายลักษณะเด่นแบบที่ไม่เคยค้นพบที่ไหนมาก่อน

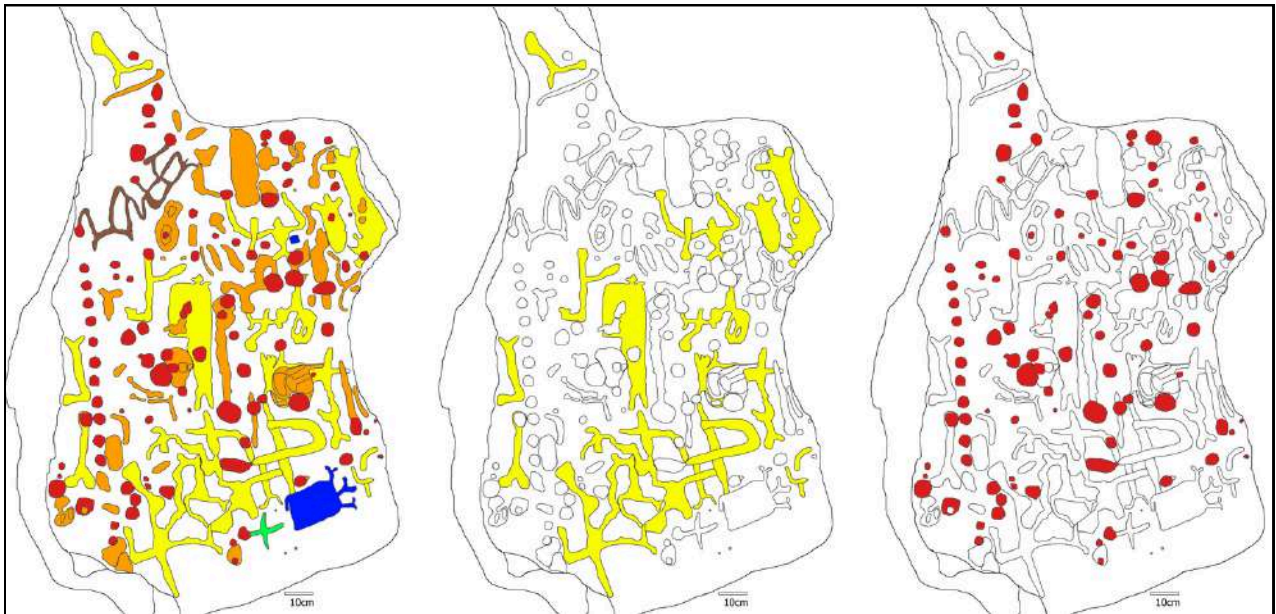
การสำรวจโดยคณะสำรวจของฝ่ายวิชาการ กองโบราณคดี กรมศิลปากร เมื่อพุทธศักราช 2531 ได้ทำการบันทึกข้อมูลภาพสลัก ใช้วิธีการคัดลอกลายด้วยแผ่นใสและวิธีการพิมพ์ภาพหรือการตบลาย (rubbing) โดยใช้กระดาษสากับลูกประคบพิมพ์หมึกจีนแบบแห้ง พร้อมทั้งได้ทำการถ่ายภาพโดยกล้องฟิล์ม เมื่อได้ทำการบันทึกข้อมูลคัดลอกภาพเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงเข้าสู่ขั้นตอนการคัดลอกและวิเคราะห์อ่านภาพสลัก

จากศึกษาพบว่าภาพสลักที่ผากระดานเลขใช้เทคนิคที่เรียกว่า การทำรูปรอยลงบนหิน (Petroglyph) ใช้เครื่องมือโลหะปลายแหลมตอกและสกัดลงไปในเนื้อหินทราย ให้เกิดเป็นรูปรอยต่าง ๆ แล้วเก็บงานด้วยการขัดฝนผิวหน้าหินให้เรียบเนียนอีกด้วย ภาพที่สร้างขึ้นประสานกับจินตนาการของผู้อ่านภาพ ทำให้มองเห็นเป็นรูปร่างต่าง ๆ เป็นภาพแบบกึ่งนามธรรม และภาพนามธรรม เช่น คน สัตว์ หรือรูปเรขาคณิต เช่น วงกลม สี่เหลี่ยม เส้นตรง กากบาท เป็นต้น

เมื่อได้พิจารณาอ่านภาพพิมพ์ที่คัดลอกไว้ คณะสำรวจ ฯ จึงลงความเห็นว่ามีภาพที่น่าจะเป็นภาพคน นับได้อย่างน้อย 15 คน

ภาพสลักถ้ำผากระดานเลข จังหวัดพิษณุโลก

ภาพลายเส้นภาพสลักถ้ำผากระดานเลข แยกสีตามรูปแบบที่พบ เช่น รูปคน (สีเหลือง) รูปถ้วย (สีแดง) เป็นต้น

ภาพโดดเด่นอยู่กลางภาพเป็นภาพคนที่บริเวณศีรษะมีขนาดใหญ่กว่าปกติ น่าจะเป็นเครื่องประดับตกแต่งศีรษะ

คณะสำรวจ ฯ เสนอว่าคล้ายภาพคนสวมเครื่องประดับศีรษะอย่างในขบวนแห่ผีตาโขน[3] ส่วนภาพอื่น ๆ ที่มองว่าคล้ายภาพคน จะทำเป็นเส้นตรงในแนวตั้งส่วนปลายด้านบนเป็นรูปวงกลมคล้ายหัว และส่วนปลายด้านล่างเป็นเส้นสองเส้นคล้ายขา บ้างก็ทำเป็นเส้นตรงและส่วนปลายด้านบนเป็นวงกลม บ้างก็ทำแค่ส่วนเส้นตรงเป็นลำตัวและส่วนล่างเป็นเส้นตรง ไม่พบส่วนวงกลมด้านบน หรือบางครั้งทำเป็นเส้นตรงตัดกันมีแต่ส่วนตัวและแขน ไม่มีหัวและขา คล้ายกากบาท

เมื่อมองภาพรวมพบว่าแต่ภาพมีการวางตำแหน่งและอิริยาบถที่สัมพันธ์กัน ดูเหมือนภาพคนจับมือ คนนั่ง กระโดด วิ่ง นอกจากนี้ยังมีรูปวงกลมที่เรียงกันในแนวตั้งกว่า 12 วง ทางด้านซ้ายของภาพคล้ายเป็นแนวเส้นแบ่งภาพ

นอกจากนี้ มีวงกลมเรียงในแนวต่าง ๆ และวงกลมเดี่ยวกระจายอยู่ทั่วทั้งภาพ ซึ่งอาจจะเป็นสัญลักษณ์แทนการนับจำนวนแล้วก็เป็นได้

อย่างไรก็ตาม คณะสำรวจ ฯ ได้ให้ความเห็นว่าสิ่งที่อ่านได้จากภาพเป็นข้อเสนอหนึ่งที่ยังไม่มีข้อยุติ ด้วยกาลเวลา วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ประสบการณ์ที่แตกต่างกันของผู้สร้างกับผู้อ่าน ภาพเหล่านี้ยังคงเป็นปริศนารอให้ผู้มาพบเห็นได้จินตนาการตีความ ทำความเข้าใจได้ด้วยตาตนเองเท่านั้น ขอให้ท่านลองมาชมและสัมผัสบรรยากาศประสบการณ์การเดินป่าชมธรรมชาติ ป่าไม้ น้ำตก และภาพสลักถ้ำผากระดานเลข เพื่อที่ท่านจะได้พบกับภาพปริศนาที่มีมนต์สะกดดึงดูดผู้คนจากทั่วสารทิศให้เดินทางมาชมภาพสลักโบราณอายุกว่าสองพันปีแห่งนี้

---

[3] อมรา ศรีสุชาติ. (2531). ศิลปะถ้ำผากระดานเลขพิษณุโลก: 31 ปีแห่งการค้นพบ. **ศิลปากร** ปีที่ 31 เล่ม 5 พฤศจิกายน - ธันวาคม, 42 - 60.

ภาพสลักรูปถ้วยที่ Daraki-chattan ที่มา: Kumar, Giriraj & Krishna, Ram. (2014)

เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า ศิลปะบนหินในโลกยุคก่อนประวัติศาสตร์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ตามวิธีการเปลี่ยนสภาพพื้นผิววัสดุที่สร้างผลงาน ได้แก่ การลดปริมาตรพื้นผิววัสดุ เช่น การแกะ การตอก การสลัก การเพิ่มปริมาตรพื้นผิววัสดุ เช่น การเขียนสี การพ่น การพิมพ์

ศิลปะบนหินที่นับว่ามีความเก่าแก่ที่สุดในโลก คือ ภาพสลักรูปถ้วยหรือหลุมบ่อรูปวงกลม (cupules) ในประเทศไทยมีการค้นพบแหล่งศิลปะบนหินยุคก่อนประวัติศาสตร์ ประเภทแหล่งภาพสลัก 21 แห่ง และน่าจะมีเพียงไม่กี่แห่งในประเทศไทยที่พบภาพสลักรูปถ้วยดังกล่าว หนึ่งในนั้นคือถ้ำผากระดานเลขซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

ภาพสลักรูปถ้วย คือ รอยเว้าหรือหลุมที่มนุษย์สร้างขึ้นบนหิน โดยใช้เครื่องมือตอก สกัด แกะ สลัก ขัดฝน รอยเว้าเหล่านี้เป็นศิลปะบนหินรูปแบบหนึ่งที่เก่าแก่ที่สุดในโลก พบได้ทั่วโลก เช่น แอฟริกา ยุโรป เอเชียกลาง ออสเตรเลีย เป็นต้น รอยเว้าเหล่านี้ไม่เพียงเป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่บ่งบอกถึงพัฒนาการทางเทคโนโลยีและสังคมของมนุษย์ แต่ยังช่วยให้เราเข้าใจถึงความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องในสังคมโบราณ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับพลังธรรมชาติ วิญญาณ เป็นต้น การศึกษาจะช่วยให้เราเข้าใจความหมายของรอยเว้าเหล่านี้ในบริบทของสังคมและวัฒนธรรมโบราณมากขึ้น

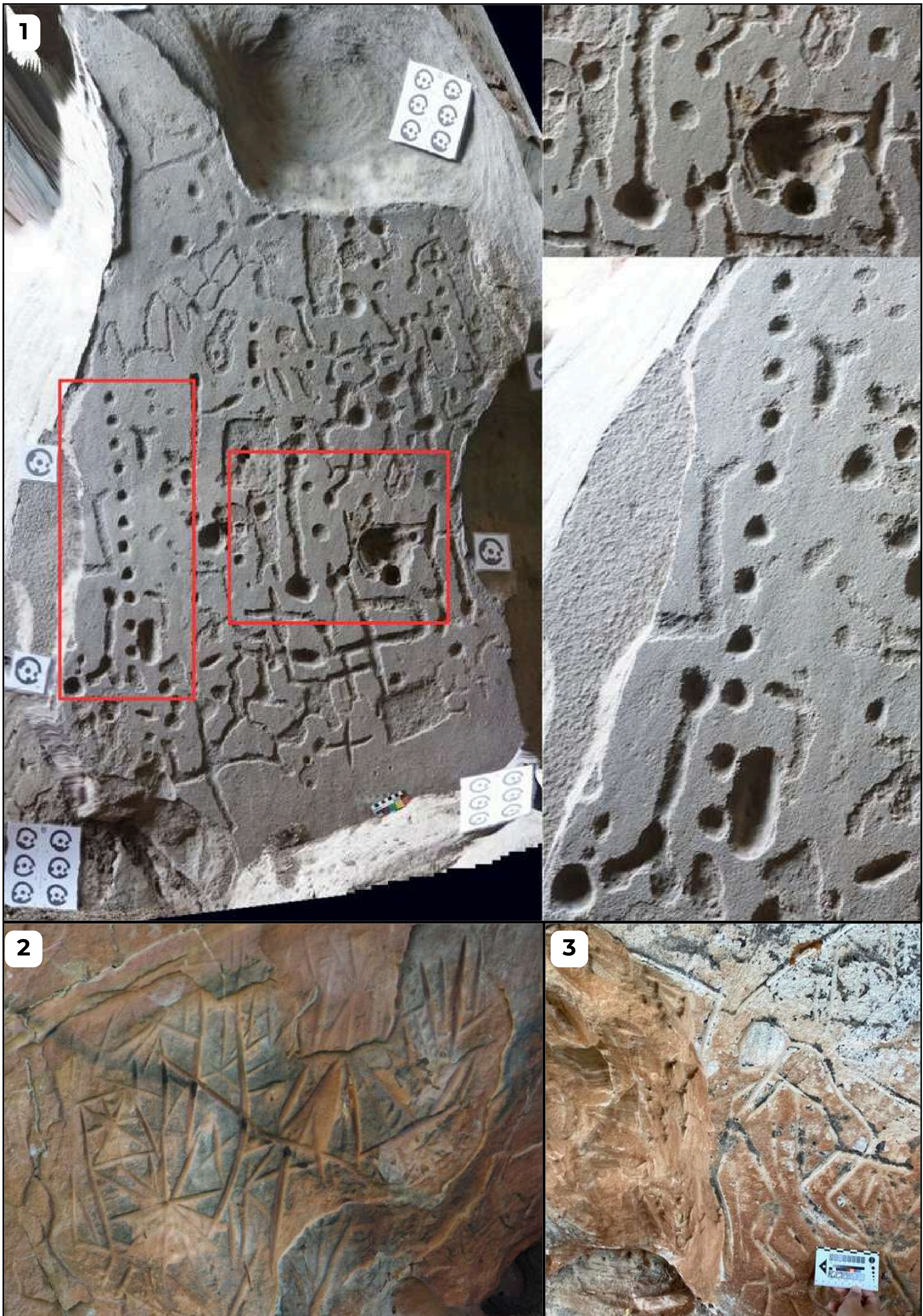
ภาพสลักรูปถ้วยเก่าแก่ที่สุดในโลก พบในอินเดีย อายุระหว่าง 200,000 ถึง 500,000 ปีมาแล้ว แหล่งที่สำคัญ เช่น ถ้ำโถง (Auditorium cave) แหล่งโบราณคดีภีมเพฎกา (Bhimbetka) และถ้ำดารากี-ฉัททัน (Daraki-Chattan) จากการขุดค้นทางโบราณคดีที่ถ้ำดารากี-ฉัททันและจากการศึกษาวิเคราะห์ภาพสลักโดยใช้เทคนิคไมโครการกร่อนของหิน (Micro erosion) พบว่าพื้นผิวหินที่สร้างภาพมีอัตราการสึกกร่อนมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 100,000 ปีมาแล้ว [4] ยืนยันถึงความเก่าแก่ของภาพสลักแห่งนี้ และนักโบราณคดีอธิบายว่าภาพสลักเหล่านี้สร้างขึ้นโดยเครื่องมือค้อนหิน (hammer-stones) ที่พบร่วมกับเครื่องมือหินในวัฒนธรรมเครื่องมือหินแบบอะชูเลียน

แหล่งสำคัญที่พบภาพสลักรูปถ้วยในประเทศไทย คือ ถ้ำผากระดานเลข อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก ภาพสลักดังกล่าวอยู่ในถ้ำขนาดเล็ก ปากถ้ำหันไปทางทิศตะวันตก โถงถ้ำมีขนาดกว้าง 2 เมตร สูง 3.23 เมตร ลึก 5.74 เมตร ภายในถ้ำมีหินทรายสีเทาคล้ายกระดาน กว้าง 113 เซนติเมตร ยาว 218 เซนติเมตร วางตัวลาดเอียงประมาณ 45 องศา พื้นผิวมีการขัดฝนให้เรียบเสมอกันและมีร่องรอยสลักลงบนหินเป็นรูปต่าง ๆ

ภาพสลักที่ถ้ำผากระดานเลข เป็นภาพแบบกึ่งนามธรรม มีการจัดองค์ประกอบแบบกลมกลืน โดยใช้เทคนิคการตอกสกัดลงบนหินที่มีความสอดคล้องกันในด้านรูปทรง เส้น เทคนิค และวัสดุ ผลการจำแนกรูปภาพที่ถ้ำผากระดานเลขแบ่งได้เป็น 5 รูปแบบ ได้แก่ คน สัตว์ รูปถ้วย (วงกลม) สี่เหลี่ยม กากบาท และรูปแบบที่ไม่สามารถกำหนดรูปร่างได้ จำนวน 4 รูปแบบ ได้แก่ เส้นตั้ง เส้นนอน เส้นโค้ง รูปอิสระ จากการจำแนกพบว่าจำนวนรูปแบบที่พบมากที่สุด คือ รูปถ้วยหรือรูปวงกลม รองลงมา คือ รูปอิสระที่มีรูปร่างไม่แน่นอน และรูปคล้ายคน

การจัดองค์ประกอบภาพ:
ด้านขวาของแผ่นหิน: รูปคน 2 คน กำลังจับมือทำท่าทางเหมือนกำลังเต้นรำ
ด้านซ้าย: หลุมรูปถ้วยเรียงกันในแนวตั้ง 12 วง และรูปคล้ายสัตว์
รูปที่ไม่สามารถกำหนดรูปร่างได้: เส้นในทิศทางต่าง ๆ รูปร่างอิสระ

____
[4] Bednarik, R. G. (2010). The interpretation of cupules. In R. Q. Bednarik, Mysterious cup marks: proceedings of the First International Cupule Conference (pp. 67-73). Oxford: BAR International Series 2073, Archaeopress

1) ภาพสลักที่ถ้ำผากระดานเลข อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก (รูปขยาย คือ ภาพสลักรูปถ้วย)
2) ภาพสลักที่ถ้ำกาใหญ่ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก 3) ภาพสลักที่ภูผายนต์ อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร

เมื่อเปรียบเทียบกับแหล่งภาพสลักบริเวณใกล้เคียงในอำเภอชาติตระการ ได้แก่ ถ้ำกาใหญ่ ถ้ำกาเล็ก พบว่ามีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดทั้งด้านเทคนิคและรูปแบบ เทคนิคสลักภาพถ้ำผากระดานเลขใช้วิธีการตอกลงบนหิน ส่วนถ้ำกาใหญ่และถ้ำกาเล็กใช้วิธีการขัดฝนเซาะร่อง รูปแบบก็แตกต่างเช่นกัน ถ้ำผากระดานเลขพบรูปแบบเฉพาะคือภาพสลักรูปถ้วย จำนวน 94 รูป ซึ่งไม่พบรูปแบบนี้ที่ถ้ำกาใหญ่และถ้ำกาเล็ก

ความหมาย ความสำคัญ และจุดประสงค์การสร้างภาพสลักรูปถ้วย มีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับบริบททางวัฒนธรรมที่พบ เป็นหัวข้อการถกเถียงในทางวิชาการที่ยังไม่มีข้อยุติ นักวิชาการพยายามหาคำอธิบายที่เป็นไปได้สำหรับวัตถุประสงค์การสร้างภาพสลักเหล่านี้ เช่น

พิธีกรรมหรือเชิงสัญลักษณ์: ในออสเตรเลียตอนกลาง การสร้างภาพสลักรูปถ้วยเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมเพื่อเพิ่มปริมาณการออกไข่ของนกกระตั้วสีชมพู (Pink cockatoo) ซึ่งเชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมนี้จะช่วยให้นกกระตั้วสีชมพูออกไข่มากขึ้น ซึ่งไข่ของนกเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ หรือในบางพื้นที่ ใช้เป็นเครื่องหมายในการสื่อสารระหว่างกลุ่มคน หรือเครื่องหมายแสดงอาณาเขตพื้นที่หรือสถานที่สำคัญในสังคม

วัตถุประสงค์เพื่อการใช้งาน: ภาพสลักรูปถ้วยบางส่วนที่พบในพื้นผิวแนวนอน อาจถูกใช้ในกระบวนการผลิต เช่น การแต่ง การบด หรือการแปรรูปแร่ ก่อนนำไปถลุงเป็นโลหะ หรือกิจกรรมประจำวัน เช่น การบดเมล็ดพืช การทำเครื่องมือ เป็นต้น

การแสดงออกทางศิลปะ: ภาพสลักรูปถ้วยอาจเป็นรูปแบบของการแสดงออกทางศิลปะหรือการสื่อสารของมนุษย์โบราณ ซึ่งอาจไม่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์หรือหน้าที่การใช้งานที่ชัดเจน

จุดประสงค์การสร้างและความหมายอาจแตกต่างกันไปในกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ และเป็นเรื่องเฉพาะเจาะจงต่อความเชื่อและวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ การศึกษาภาพสลักจะช่วยเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิต ความเชื่อ และการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์กับโลกที่อยู่รอบตัว

ตัวอย่างการศึกษาในอดีตที่ถ้ำกาใหญ่ มีการสำรวจ บันทึกสภาพพื้นที่ การถ่ายภาพ การคัดลอกภาพโดยใช้แบบทาบ การคัดลอกโดยใช้วิธีการตบลาย จากการศึกษาทำให้ทราบว่าภาพสลัก (Petroglyph) ที่ถ้ำกาใหญ่ เกิดจากการทำรูปรอยลงไปในหิน ด้วยวิธีการตอก การแกะ การฝนเซาะร่อง และการขูด เป็นรูปร่างต่าง ๆ แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ
1) แบบที่กำหนดรูปร่างได้ เช่น ดอกจัน กากบาท สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ปลา คน เป็นต้น
2) แบบที่ไม่สามารถกำหนดรูปร่างได้เป็นเส้นในแนวต่าง ๆ เช่น เส้นตั้ง เส้นนอน เส้นทแยง เป็นต้น นักวิชาการเสนอว่าเครื่องมือที่ใช้สร้างงานศิลปะเหล่านี้เป็นเครื่องมือโลหะ โดยสังเกตจากร่องรอยที่ขูดลงในเนื้อหินที่เกิดจากเครื่องมือมีคม อย่างไรก็ตามข้อสันนิษฐานนี้ยังไม่เป็นข้อยุติ เนื่องจากยังไม่เคยมีการค้นพบเครื่องมือในการสลักภาพเหล่านี้

เช่นเดียวกับที่ผาลาย ภูผายนต์ จังหวัดสกลนคร มีการสลักรูปภาพต่าง ๆ เช่น คน บ้าน ปลา วัว จอบ ผาน คันไถ เป็นต้น นักวิชาการอธิบายว่าเป็นฉากวิถีชีวิตการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ของกลุ่มสังคมเกษตรกรรม เมื่อประมาณ 2,000 - 3,000 ปีมาแล้ว [5] ใช้เป็นแม่แบบเปรียบเทียบกับภาพที่ถ้ำกาใหญ่และถ้ำกาเล็กพบว่าคล้ายคลึงกันมาก มีความเป็นไปได้ว่ากลุ่มผู้สร้างงานภาพสลักเหล่านี้เป็นกลุ่มสังคมเกษตรกรรมที่มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน แต่จะเป็นกลุ่มเดียวกันหรือไม่ จำเป็นต้องหาหลักฐานสนับสนุนข้อสมมติฐานนี้ เช่น พันธุกรรมโบราณ เป็นต้น

---

[5] อมรา ศรีสุชาติ, พเยาว์ เข็มนาค, และพยุง วงษ์น้อย. (2532). **ศิลปะถ้ำสกลนคร.** กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กองโบราณคดี

หินผาประตูเมือง บนยอดเขาผาประตูเมือง ลักษณะเป็นหินทรายเทินกันมีช่องเป็นกรอบคล้ายช่องประตู

กรณีศึกษาที่ดำเนินการในปีงบประมาณ 2567 ภายใต้โครงการสำรวจรังวัดด้วยภาพแหล่งศิลปะบนหิน จังหวัดพิษณุโลก คือ การสำรวจด้วยภาพถ่ายที่ผาสบแลน อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ในครั้งนี้ได้ใช้กล้องถ่ายภาพดิจิตอลชนิดกระจกสะท้อนเลนส์เดี่ยว (DSLR) ยี่ห้อ Pentax รุ่น K3-II เลนส์ระยะ 12 – 24 มิลลิเมตร ชุดข้อมูลแบ่งเป็น 2 ชุด ตามระยะเลนส์ที่ใช้ในการถ่ายภาพ 2 ระยะ ได้แก่ 12 มิลลิเมตร และ 24 มิลลิเมตร จากการประมวลผลภาพพบว่า ชุดข้อมูลที่ประมวลผลได้ผลลัพธ์ คือ ชุดข้อมูลภาพถ่ายจากระยะเลนส์ 12 มิลลิเมตร จำนวน 101 ภาพ ประมวลผลโดยซอฟต์แวร์ 3DF ZEPHYR มีข้อสังเกตว่า ระยะเลนส์มุมกว้างช่วยให้ถ่ายภาพได้ครอบคลุมพื้นที่กว้าง โดยมีระยะห่างจากสถานีถ่ายภาพถึงผนังหินน้อย (1-2 เมตร) ช่วยในการถ่ายภาพในพื้นที่แคบ

ภูมิทัศน์บริเวณผาสบแลน เป็นก้อนหินทรายสีแดงขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บนภูเขา สูง 660 เมตร ก้อนหินตั้งอยู่อย่างโดดเด่น มองเห็นได้จากระยะไกล ลักษณะคล้ายหัวสัตว์เลื้อยคลานจำพวก Varanus bengalensis หรือแลน (ตะกวด) เป็นที่มาของชื่อ “ผาสบแลน” ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลจากยอดเขาผาประตูเมือง ความสูง 686 เมตร ด้านตะวันออกของยอดเขา มีก้อนหินวางซ้อนกันเป็นกรอบมีช่องคล้ายประตูอยู่ริมหน้าผา จึงเรียกว่า “ผาประตูเมือง” เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในพื้นที่บ้านน้ำเลา บ้านบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย และใกล้เคียง เชื่อว่าเป็นที่สถิตของเจ้าปู่ผาประตูเมืองและประตูทางเข้าสู่เมืองลับแลของเจ้าแม่จามาตามตำนานท้องถิ่น [6]

---

[6] อภิญญา นนท์นาท. (2566). "พิธีเลี้ยงหอ" รอย (วัฒนธรรม) ลาวที่นครไทย. **เมืองโบราณ** ปีที่ 49 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม - กันยายน 2566, 48-63.

ทัศนียภาพจากบนหน้าผาบริเวณผาประตูเมือง มองเห็นทางหลวงแผ่นดิน 2013 (บ้านแยง - โคกงาม)

เขาดังกล่าวอยู่ทางด้านตะวันตกหรือฝั่งขวาของห้วยน้ำเฟี้ย ซึ่งไหลผ่านหุบเขาเป็นช่องทางธรรมชาติที่ใช้เป็นเส้นทางระหว่างเมืองด่านซ้ายกับเมืองนครไทย สอดคล้องกับที่นักวิชาการเสนอว่าเมืองนครไทยอยู่ในเส้นทางการค้าจากล้านช้างไปยังกรุงศรีอยุธยา[7] ซึ่งน่าจะผ่านมาทางเมืองด่านซ้ายนั่นเอง

ในปัจจุบันหากเราใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2013 (บ้านแยง - โคกงาม) จากอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ไปอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ช่วงบ้านน้ำเลา – บ้านบ่อโพธิ์ บ่อเกลือโบราณ อำเภอนครไทย เป็นช่วงที่ถนนเลียบฝั่งซ้ายของห้วยน้ำเฟี้ย จะมองเห็นยอดเขาผาประตูเมืองได้อย่างชัดเจน เป็นจุดหมายตาสำคัญในการเดินทางก่อนเริ่มเข้าสู่พื้นที่สูงของทิวเขาเพชรบูรณ์ ซึ่งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอนครไทย ประมาณ 25 กิโลเมตร

ก้อนหินที่ผาสบแลน มีขนาด ยาว 8.2 เมตร สูง 5.5 เมตร ภาพสลักจะอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของก้อนหิน ผนังหินเว้าเข้าไปเป็นเพิงพออาศัยหลบแดดฝนได้ บริเวณที่พบภาพสลักในแนวนอนวัดได้ 3.17 เมตร สูง 1.56 เมตร [8] ลักษณะเป็นรอยขีดในแนวทแยง และรูปสามเหลี่ยมกลับหัว ส่วนฐานอยู่ด้านบนส่วนมุมแหลมอยู่ด้านล่าง มีขีดเล็ก ๆ อยู่ตรงกลาง

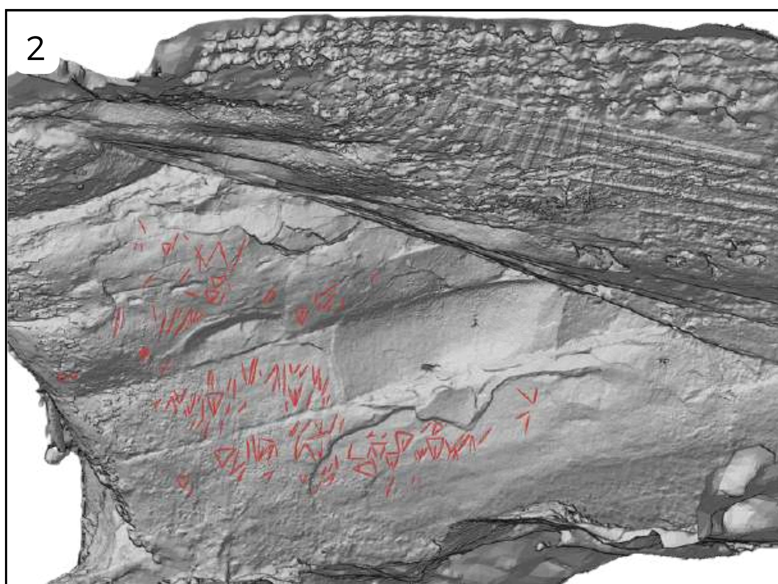
____

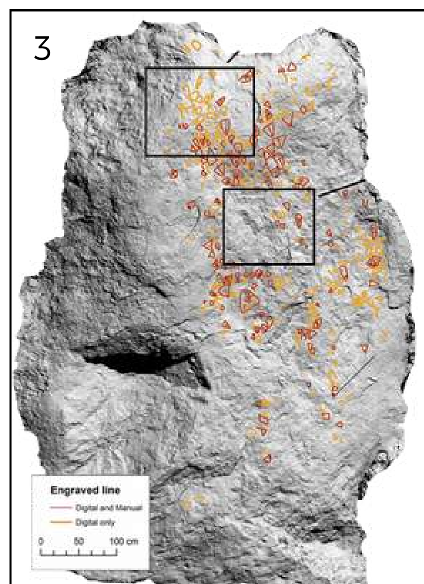
[7] ธีระวัฒน์ แสนคำ. (2555). เมืองนครไทย : พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เมืองชุมทางคมนาคมระหว่างรัฐลุ่มน้ำโขงกับรัฐลุ่มน้ำเจ้าพระยา. **อารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน** ฉบับที่ 3 มกราคม - ธันวาคม 2555, 19-32

____

[8] วิฑูร ชีพดำรงสกุล. (2567). **รายงานสำรวจแหล่งโบราณคดี โครงการสำรวจรังวัดด้วยภาพแหล่งศิลปะบนหิน จังหวัดพิษณุโลก ประจำปี 2567.** เอกสารอัดสำเนา.

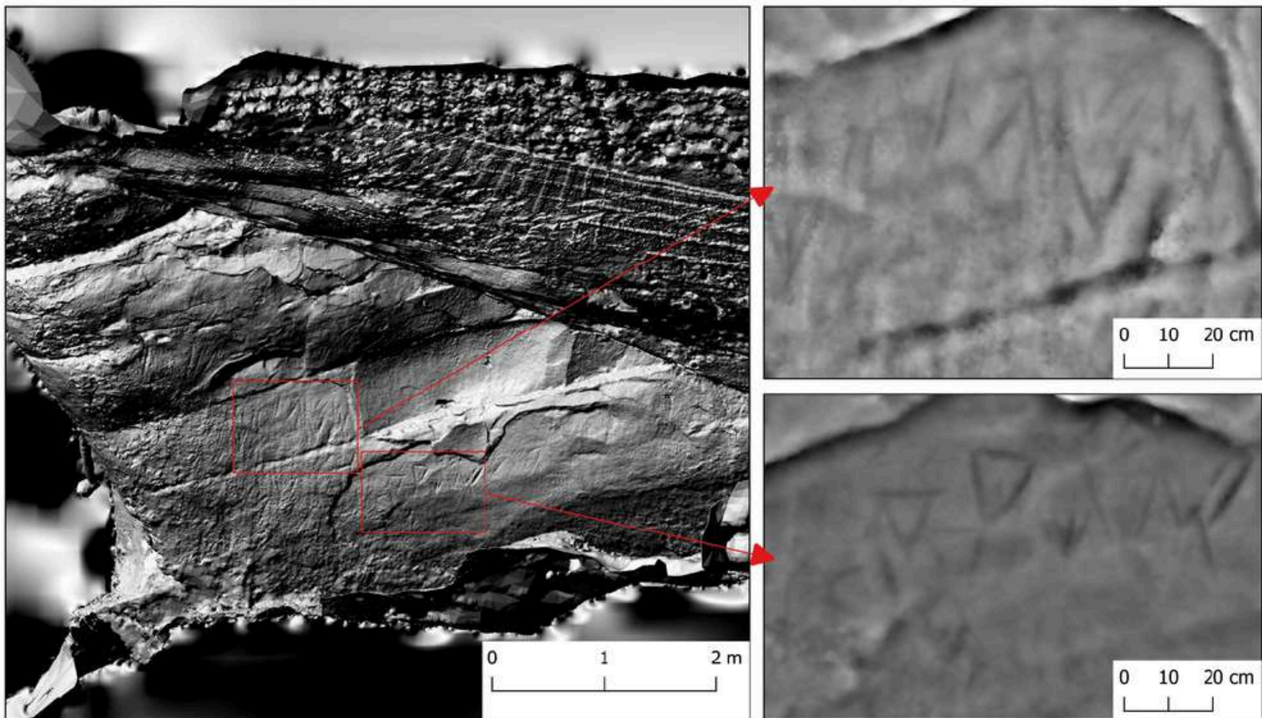

1) และ 2) ภาพถ่ายออร์โธสีและร่องรอยภาพสลักจากภาพแบบจำลองพื้นผิวจากแหล่งผาสบแลน อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
3) ร่องรอยภาพสลักจากจากแหล่ง Alab เมือง Bontoc ประเทศฟิลิปปินส์ ที่มา: Jalandoni, A., & Kottermair, M. (2018) 4) แผนที่แสดงตำแหน่งและระยะห่างของแหล่งภาพสลักทั้งสองแห่งข้างต้น

ร่องรอยภาพสลักจากภาพแบบจำลองพื้นผิวจากแหล่งผาสบแลน อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

การเปรียบเทียบรูปแบบเบื้องต้นพบว่ามีลักษณะคล้ายกับภาพสลักที่ฟิลิปปินส์[8] ซึ่งมีความน่าสนใจมากเพราะทั้งสองแหล่งอยู่ห่างกันกว่า 2,000 กิโลเมตร คั่นด้วยมหาสมุทรแปซิฟิก

การสำรวจที่ผาสบแลนเป็นการเปิดเผยเรื่องราวของมนุษย์ในยุคโบราณผ่านภาพสลักบนหินที่ไม่เพียงแต่ทำให้เราเข้าใจอดีต แต่ยังทำให้เราเห็นความงดงามและความหลากหลายของวัฒนธรรมมนุษย์ในมุมมองที่กว้างไกล ช่วยให้เราเข้าใจประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของมนุษย์ในยุคโบราณ และเป็นการเชื่อมโยงระหว่างอดีตและปัจจุบัน ทำให้เราเห็นความคล้ายคลึงและความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมในอดีตกับปัจจุบัน การศึกษาและการสำรวจเหล่านี้เป็นการเปิดเผยเรื่องราวและความลับที่ซ่อนอยู่ในผนังหิน ทำให้เรามีโอกาสได้เรียนรู้และเข้าใจมนุษย์ในมุมมองที่หลากหลายและลึกซึ้งมากขึ้น

____

[8] Jalandoni, A., & Kottermair, M. (2018). Rock art as microtopography. Geoarchaeology, 33(5), 579-593 https://doi.org/10.1002/gea.21677.

รายการอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2539). **ศิลปะถ้ำสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (2551). **คู่มือปฏิบัติงานด้านโบราณคดี.** กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ชลูด นิ่มเสมอ. (2544). **องค์ประกอบของศิลปะ.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ชาติชาย ไวยสุระสิงห์. (2563). **การสำรวจด้วยภาพถ่าย (Photogrammetry).** กรุงเทพ ฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

ทิพย์วรรณ วงศ์อัสสไพบูลย์. (2567). 70 แหล่งศิลปะบนหิน: หลักฐานสะท้อนภาพสังคม ความเชื่อ และการดำรงชีวิตของคนยุคก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน. ใน **113 ปี แห่งการสถาปนากรมศิลปากร.** กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

น้ำตกชาติตระการ อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก

ธนิสรา พุ่มผะกา. (2566). **รายงานสำรวจแหล่งโบราณคดียุคก่อนประวัติศาสตร์ในจังหวัดพิษณุโลก.** สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย กรมศิลปากร.

ธีระวัฒน์ แสนคำ. (2555). เมืองนครไทย : พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เมืองชุมทางคมนาคมระหว่างรัฐลุ่มน้ำโขงกับรัฐลุ่มน้ำเจ้าพระยา. **อารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน** ฉบับที่ 3 มกราคม - ธันวาคม 2555, 19-32.

พเยาว์ เข็มนาค. (2538). การสำรวจแหล่งศิลปะถ้ำถ้ำเขาหวด - เขานม อ.วังทอง จ.พิษณุโลก. **ศิลปากร** ปีที่ 38 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม, 81 - 95.

พเยาว์ เข็มนาค. (2539). **ศิลปะถ้ำสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กองโบราณคดี.

มนตรี ธนภัทรพรชัย. (2538. ฉบับอัดสำเนา). **การสร้างภาพสามมิติจากแผนที่ภูมิศาสตร์แผนผังหลุมขุดค้นลาพลายเส้นหลักฐานทางโบราณคดี.** สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิฑูร ชีพดำรงสกุล. (2567). **รายงานสำรวจแหล่งโบราณคดี โครงการสำรวจรังวัดด้วยภาพแหล่งศิลปะบนหิน จังหวัดพิษณุโลก ประจำปี 2567**. เอกสารอัดสำเนา.

สรธัช โรจนารัตน์, และ ปริวรรษ เจียมจิตต์. (2564). ภาพเขียนสีที่ถ้ำสิงโต: การศึกษาวิเคราะห์ด้วย Rock Art Enhancer และ DStretch. **ศิลปากร** ปีที่ 64 ฉบับที่ 5 กันยายน - ตุลาคม 2564, 41 - 51.

อภิญญา นนท์นาท. (2566). "พิธีเลี้ยงหอ" รอย (วัฒนธรรม) ลาวที่นครไทย. **เมืองโบราณ** ปีที่ 49 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม - กันยายน 2566, 48-63.

อมรา ศรีสุชาติ. (2531). ศิลปะถ้ำผากระดานเลข พิษณุโลก: 31 ปีแห่งการค้นพบ. **ศิลปากร** ปีที่ 32 เล่ม 5 พฤศจิกายน - ธันวาคม, 42-60.

อมรา ศรีสุชาติ, พเยาว์ เข็มนาค, และ พยุง วงษ์น้อย. (2532). **ศิลปะถ้ำสกลนคร.** กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กองโบราณคดี.

Bednarik, R. G. (2010). The interpretation of cupules. In R. Q. Bednarik, Mysterious cup marks: proceedings of the First International Cupule Conference (pp. 67-73). Oxford: BAR International Series 2073, Archaeopress

Jalandoni, A., & Kottermair, M. (2018). Rock art as microtopography. Geoarchaeology, 33(5), 579-593 https://doi.org/10.1002/gea.21677.

Kumar, Giriraj & Krishna, Ram. (2014). Understanding the technology of the daraki-chattan cupules: The cupule replication project. 31. 177-186.

Pascal Pannetier. (2020). Pierre à cupules de Feissons-sur-Salins.

R. Mohana. (2019). Study of Cupules: An Ethnographic Analogy of Chitradurga District in Karnataka, Peninsular India. Journal of Multidisciplinary Studies in Archaeology, 849-866.

ผาผึ้งร้อยรัง อุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก

วัฒนธรรมโลงไม้ในลุ่มน้ำยม – น่าน

สุดยอดการค้นพบใหม่ในทศวรรษที่ผ่านมาของกรมศิลปากร
กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย

เรียบเรียง

กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย

บ้านคลองห้วย จังหวัดพิษณุโลก

รับชมการบรรยายเนื้อหาฉบับเต็ม ในงานเสวนาทางวิชาการ “สุดยอดการค้นพบใหม่ ในทศวรรษที่ผ่านมา ของกรมศิลปากร”

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความตาย โดยเฉพาะการฝังศพ เป็นสิ่งสำคัญ ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ทั่วโลก

บทนำ

วัฒนธรรมโลงไม้ที่พบใหม่ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง เป็นวัฒนธรรมที่น่าสนใจ มีความเชื่อมโยงกับแหล่งโบราณคดีประเภทเดียวกันที่พบในภาคเหนือ ภาคตะวันตก ภาคใต้ และที่อื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และจีนตอนใต้ ทำให้เราเห็นถึงลักษณะรูปแบบของพิธีกรรมการปลงศพที่มีความซับซ้อนและเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มคนในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิต ความเชื่อในโลกหลังความตาย และการเคลื่อนย้ายของประชากรในยุคโบราณ รวมถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมในช่วงเวลาประมาณ 3,000 ปีที่ผ่านมาในประเทศไทย

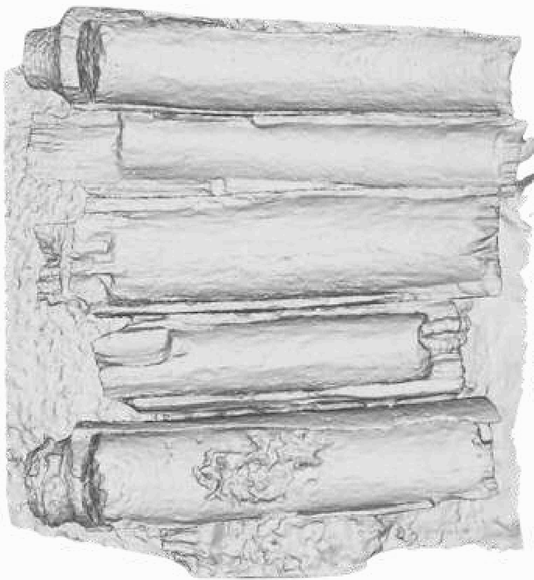
พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความตาย โดยเฉพาะการฝังศพ เป็นสิ่งสำคัญในยุคก่อนประวัติศาสตร์ทั่วโลก นับเป็นหลักฐานทางตรงที่อธิบายเรื่องราวของคนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสุขภาพ สังคม วัฒนธรรม ระบบความเชื่อ สัญลักษณ์ และสิ่งแวดล้อมในอดีต [1] การฝังวัตถุทางวัฒนธรรมร่วมกับศพและการทำพิธีกรรม หรือเรียกว่า “การปลงศพ” ซึ่งเป็นการทำพิธีกรรมการฝังศพโดยผู้มีชีวิตอยู่ อาจเป็นคนในครอบครัวหรือสังคมในบริบทต่าง ๆ ของผู้เสียชีวิตในขณะนั้น ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและการเปลี่ยนแปลงของสังคม

---

[1] รัศมี ชูทรงเดช, **วัฒนธรรมโลงไม้ไทยในบริบทอาเซียน = Log Coffin Culture of Thailand in the Southeast Asian Context,** (กรุงเทพฯ : ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2559), หน้า 19 - 49

โลงไม้ในไทย

การศึกษาที่ผ่านมา

แบบจำลองโลงไม้ในประเทศไทยจากการสำรวจด้วยภาพถ่าย

ในประเทศไทยก็ได้พบหลักฐานและแหล่งโบราณคดีที่เกี่ยวข้องด้วยเช่นกัน เช่น การขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีถ้ำหลังโรงเรียนในจังหวัดกระบี่ได้พบเครื่องมือหินกะเทาะชนิดต่าง ๆ เศษภาชนะดินเผา เมล็ดพืช และเครื่องมือที่ทำจากกระดูกสัตว์ ที่ถูกฝังร่วมกับโครงกระดูกมนุษย์โบราณ ซึ่งน่าจะเป็นตัวอย่างของวัฒนธรรมการปลงศพยุคก่อนประวัติศาสตร์ช่วงแรก ๆ ที่มีรูปแบบการฝังศพแบบขุดหลุมหรือฝังในดินที่สืบเนื่องมาตลอดจนถึงยุคประวัติศาสตร์ แต่เมื่อเริ่มมีการรับศาสนา รูปแบบการปลงศพก็เริ่มเปลี่ยนเป็นการเผาแทนการฝัง

การศึกษาเรื่องโลงไม้ระยะแรกในประเทศไทย ปรากฏหลักฐานในสมุดบันทึกข้อมูลการสำรวจของชิน อยู่ดี ซึ่งได้บันทึกการค้นพบโลงไม้ที่ถ้ำผี ตำบลลุ่มสุ่ม อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2420 และมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสไทรโยคและทรงบันทึกไว้ในพระราชนิพนธ์ “เสด็จประพาสไทรโยค” ความว่า พระยาชลธารได้เคยขึ้นไปบนถ้ำ และพบเรือหรือรางไม้ ยาวประมาณ 3 ศอก กว้าง 1 ศอก ที่หัวรางทำเป็นไม้หยักไว้ ทำจากไม้ประดู่ พบทั้งหมด 4 ราง สันนิษฐานว่าถ้ำที่กล่าวนี้ หมายถึงถ้ำผี ตำบลลุ่มสุ่ม อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี [2] แม้ว่าหลักฐานเกี่ยวกับโลงไม้เหล่านี้มีความโดดเด่นเป็นที่รู้จัก แต่ก็ไม่มีการศึกษาประวัติความเป็นมามากนัก จนกระทั่ง พ.ศ. 2501 กรมศิลปากรได้เข้าไปสำรวจแหล่งโบราณคดีถ้ำองบะ ตำบลด่านแม่แฉลบ อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

____

[2] กรมศิลปากร, **วัฒนธรรมบ้านเก่า,** (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2565), หน้า 190 – 191.

การศึกษาที่ผ่านมา

โลงไม้ที่พบในจังหวัดกาญจนบุรี ที่มา: นายพรชัย นาคทอง

ต่อมา พ.ศ. 2508 จึงได้มีการขุดค้นทางโบราณคดีโดยโครงการสำรวจไทย - เดนมาร์ก ซึ่งได้สำรวจพบโลงไม้ประมาณ 90 โลง ขนาดความยาวระหว่าง 3 - 3.50 เมตร กว้างประมาณ 0.50 เมตร โลงมีการแกะสลักทั้งหัวและท้ายโลง รูปคล้ายหัวสัตว์ บางโลงมีร่องรอยชิ้นส่วนโครงกระดูก เครื่องประดับสำริดและลูกปัดแก้ว ภาชนะดินเผา และเครื่องมือเหล็ก มีลักษณะการวางโลงไม้บนพื้นถ้ำและซอกหิน และได้มีการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์ว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้มีอายุสมัย 2,000 - 2,300 ปีมาแล้ว

นอกจากนี้ ใน พ.ศ. 2503 ยังมีรายงานการพบโลงไม้จากถ้ำผี อำเภอไทรโยค ซึ่งเป็นถ้ำเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงระบุไว้ในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยคและถ้ำวังตะเคียน มีลักษณะเป็นรางไม้ขุดจากไม้ทั้งต้น แต่ไม่มีรายละเอียดการบันทึกข้อมูล

พ.ศ. 2518 คณะสำรวจนำโดยปรีชา กาญจนาคม และคณะจากภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร พบแหล่งโบราณคดีถ้ำอาบยา ตั้งอยู่บนเทือกเขาเย็น บ้านประจำไม้ อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี ในระหว่างดำเนินการสำรวจโครงการโบราณคดีลุ่มแม่น้ำแควน้อยตอนบนในอำเภอทองผาภูมิและสังขละบุรี เพื่อกู้แหล่งโบราณคดีก่อนการสร้างเขื่อนเขาแหลม ภายในถ้ำมีการค้นพบโลงไม้คล้ายกับเรือขุดจากท่อนไม้ทั้งต้น ทำจากไม้ประดู่ทั้งหมด สภาพสมบูรณ์ จำนวน 15 ราง และเหลือเพียงลำตัว 14 ราง มีการแกะสลักหัว - ท้ายของโลง ลักษณะของโลงวางบนหินและพื้นคูหาใหญ่ รูปแบบของหัวโลงมี 2 แบบใหญ่ ๆ คือ ทำเป็นเดือยยื่นออกมาทั้งสองด้านไม่ได้สลักลวดลาย และแบบที่มีเดือยสลักลวดลายทั้งสองด้าน โดยเป็นการพบโลงไม้ร่วมกับเศษชิ้นส่วนโครงกระดูกมนุษย์และเศษภาชนะดินเผาลายเชือกทาบที่พบกระจายบนพื้นถ้ำ

โลงไม้ที่พบในจังหวัดกาญจนบุรี ที่มา: นายพรชัย นาคทอง

นอกจากนี้ ยังมีการพบโลงไม้ในแหล่งโบราณคดีอื่น ในจังหวัดกาญจนบุรีเพิ่มเติม ดังปรากฏในหนังสือ "กาญจนบุรีดินแดนสมัยก่อนประวัติศาสตร์" โดย วรวุธ สุวรรณฤทธิ์ ซึ่งได้กล่าวถึง การพบรางไม้ที่คล้ายกับโลงจากแหล่งโบราณคดีถ้ำตาเด่ใกล้เขาทับศิลา อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 8 โลง และเศษภาชนะดินเผา ไม้ที่ใช้ทำโลงทำจากไม้พะยูงทั้งหมด และได้มีการกำหนดอายุเปรียบเทียบเศษภาชนะดินเผาที่พบกับถ้ำเขาสามเหลี่ยม บ้านเก่า และท่ามะนาว ซึ่งมีอายุประมาณ 2,000 – 3,000 ปีมาแล้ว และถ้ำเรือ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี พบจำนวน 6 ชิ้น จึงนำมาเก็บรักษาไว้ที่หอวัฒนธรรม โลงไม้ทั้งหัวและท้ายแกะสลักเป็นรูปหงอนมีปุ่มยื่นออกมาทั้งสองข้าง ทั้งหมดทำจากไม้พะยูงหรือไม้ประดู่

การดำเนินงานโบราณคดีในแหล่งโบราณคดีที่มีการพบโลงไม้อย่างเป็นระบบของประเทศไทย เริ่มต้นขึ้นในพื้นที่อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยในช่วงแรกนั้นโลงไม้ถูกค้นพบและเป็นที่รู้กันในชุมชนท้องถิ่นเป็นเวลาหลายทศวรรษแล้ว โดยมีการขุดค้นของเชสเตอร์ กอร์มัน ที่ได้ตั้งชื่อแหล่งโบราณคดีว่า "ถ้ำผี" ตามคำเรียกของชาวไทใหญ่ที่เรียกแหล่งโบราณคดีที่มีโลงไม้ว่า "ถ้ำผีแมน" ซึ่งในช่วงเวลานั้น เชสเตอร์ กอร์มัน ยังไม่ได้ศึกษาเกี่ยวกับโลงไม้แต่อย่างใด

จนกระทั่ง พ.ศ. 2530 จึงมีการศึกษาเพิ่มเติม โดยโครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคเหนือ) ซึ่งมีการสำรวจแหล่งโบราณคดีในเขตตำบลสบป่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่เป็นแหล่งโบราณคดีที่มีโลงไม้ จำนวน 7 แหล่ง ได้แก่ ถ้ำเด่นผา ถ้ำบ้านลางจันทร์ ถ้ำน้ำริน 1 - 2 ถ้ำลอด บ้านถ้ำลอด ตำบลสบป่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน และในเขตตำบลปางมะผ้าในขณะนั้นเพิ่มเติม คือ ถ้ำบ้านปางคาม หุบเขาบ้านไร่ และถ้ำบ้านจ่าโบ่ ตำบลสบป่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน การสำรวจครั้งนั้น เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น โดยต่อมาได้มีการศึกษาเปรียบเทียบโลงไม้ที่พบในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและในจังหวัดกาญจนบุรี โดยสุรศักดิ์ อนันต์เวทยานนท์ ผลการศึกษาเปรียบเทียบในเรื่องสภาพแวดล้อม รูปแบบของหัวโลง หลักฐานทางโบราณคดีที่พบร่วมกับโลง พบว่า มีความแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม มีรูปแบบหัวโลงบางรูปแบบที่มีลักษณะคล้ายกัน สันนิษฐานว่าเป็นวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กัน อาจจะมีความแตกต่างกันตามท้องถิ่น

โลงไม้ที่พบในจังหวัดกาญจนบุรี ที่มา: นายพรชัย นาคทอง

พ.ศ. 2529 เควิน เคียร์แนน จอห์น สปีส์ และ จอห์น ดังคลีย์ ได้สำรวจและจัดทำแผนผังถ้ำ พร้อมบันทึกข้อมูลทางด้านธรณีวิทยาและโบราณคดี ถ้ำที่เป็นแหล่งโบราณคดีจำนวน 31 แหล่ง และวิเคราะห์หลักฐานทางโบราณคดีเบื้องต้น โดยมีการเสนอว่าอายุของวัฒนธรรมโลงไม้อยู่ในระหว่าง 900 – 3,000 ปีมาแล้ว โดยการเปรียบเทียบชั้นวัฒนธรรมยุคโลหะที่ได้จากการขุดค้นถ้ำปุงฮุงของเชสเตอร์ กอร์มัน ภายหลังได้มีการศึกษาวิจัยเรื่อง "การย้ายไปสู่การแลกเปลี่ยนโภคภัณฑ์ : กรณีศึกษา การผลิตเครื่องปั้นดินเผาและปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบด้านตะวันตกเฉียงเหนือของไทยระหว่าง พ.ศ.1543 – 2193" โดย ปีเตอร์ เกรฟ ได้สำรวจแหล่งโบราณคดีที่พบโลงไม้ และเก็บตัวอย่างไม้จากแหล่งโบราณคดีในพื้นที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ไปกำหนดค่าอายุทางวิทยาศาสตร์ พบว่ามีอายุระหว่าง 720 – 2,080 ปีมาแล้ว และได้มีการเก็บตัวอย่างไม้จากโลงและเสาจากแหล่งโบราณคดีวัฒนธรรมโลงไม้หลายแหล่ง ไปตรวจหาค่าอายุเพิ่มเติม และได้เสนอว่าอายุของวัฒนธรรมโลงไม้ที่เก่าที่สุดน่าจะมีอายุระหว่าง 1,200 – 2,200 ปีมาแล้ว ซึ่งค่าอายุนี้สอดคล้องกับการกำหนดอายุทางวิทยาศาสตร์ชิ้นส่วนโลงไม้จากถ้ำชันโลง ของ เบรนดัน บัคลีย์ ที่มีค่าอายุอยู่ระหว่าง 1,200 ปีก่อนพุทธศักราช (700 ปีก่อนคริสตศักราช) ถึง พ.ศ. 953 หรือพุทธศตวรรษที่ 10

การศึกษาในช่วงต่อมานับตั้งแต่ พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน เป็นช่วงที่มีการสำรวจและดำเนินงานทางโบราณคดีในพื้นที่อำเภอปางมะผ้าและพื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดโครงการวิจัยหลายโครงการที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่จำนวนมาก ภายใต้แนวทางการศึกษาแบบสหวิชาการ และจุดประกายให้มีการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมโลงไม้ในประเทศไทยได้อย่างเป็นระบบ และร่วมสร้างฐานข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

โลงไม้ที่พบในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

วัฒนธรรมโบ
(มณฑลเสฉวน ยูนนาน
กุ้ยโจว , จีน)

จ้วง/เยว่
(มณฑลกว่างซี , จีน)

ปางมะผ้า
(แม่ฮ่องสอน, ไทย)

ซากาดา
(เกาะลูซอน ฟิลิปปินส์)

ซาบาห์
(มาเลเซีย)

ซาราวัก
(มาเลเซีย)

โทราจา
(ซูลาเวซี , อินโดนีเซีย

โลงไม้ในจีนตอนใต้
และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

บ้านชะซอม อ.โขงเจียม
บ้านผาชัน อ.โพธิ์ไทร
จ.อุบลราชธานี

พื้นที่สูงในอ.ปางมะผ้า
จ.แม่ฮ่องสอน

หลุมศพที่ 2
แหล่งโบราณคดีเพิงผาหลัง
วัดเขารูปช้าง หมายเลข 1
จ.สงขลา

แหล่งโบราณคดี
วัฒนธรรมโลงไม้
ในประเทศไทย

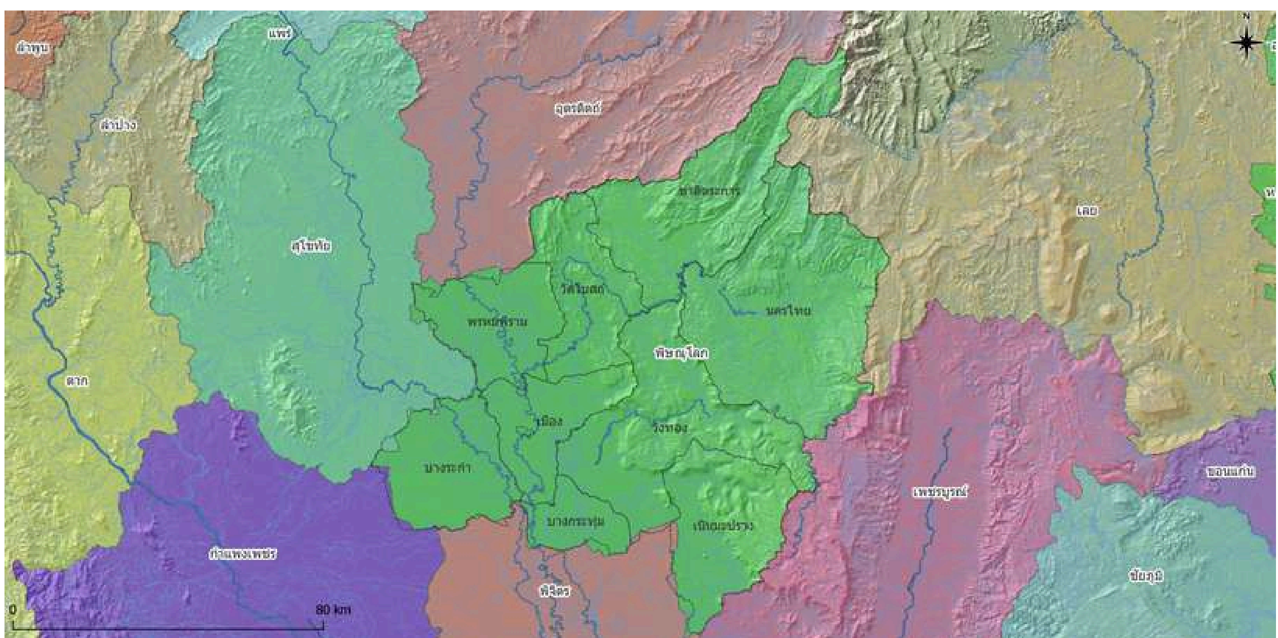
ถ้าองบะ อ.ศรีสวัสดิ์
ถ้าอาบยา อ.ทองผาภูมิ
เขาถ้ำทะลุ อ.ไทรโยค
จ.กาญจนบุรี

ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงตำแหน่งแหล่งโบราณคดีที่พบโลงไม้ (บน) แหล่งโบราณคดีในเอเชียตะวันออกใต้และจีน (ล่าง) แหล่งโบราณคดีในประเทศไทย

โลงไม้ที่พบในอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ลุ่มน้ำยม – น่าน ตั้งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย มีพื้นที่รวมกันกว่า 58,000 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตจังหวัดพะเยา น่าน ลำปาง แพร่ สุโขทัย อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร เพชรบูรณ์ และกำแพงเพชร ภาพรวมของพื้นที่มีสภาพภูมิประเทศที่หลากหลาย ประกอบด้วยเขตเทือกเขา เขตภูเขาสูงและที่ราบสูง เขตที่ราบ และมีลักษณะลุ่มน้ำวางตัวตามแนวทิศเหนือ - ใต้ ด้วยปัจจัยทางธรรมชาติที่เอื้อต่อการตั้งถิ่นฐาน และทรัพยากรทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทำให้มีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์โบราณมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์และมีพัฒนาการของบ้านเมืองต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ที่เป็นที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีในวัฒนธรรมโลงไม้ที่พบใหม่ในลุ่มน้ำยม - น่าน

อำเภอบางระกำตั้งอยู่ทางบริเวณตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดพิษณุโลก มีสภาพภูมิประเทศที่ลาดเอียงโดยส่วนใหญ่ ตอนกลางเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ตอนบนและตอนล่างเป็นที่สูงหรือมีลักษณะเหมือนท้องกะทะ มีแม่น้ำสายสำคัญ คือ แม่น้ำยม และมีคลองธรรมชาติหลายสายไหลลงสู่แม่น้ำยม สภาพภูมิประเทศที่คล้ายแอ่ง ทำให้ในฤดูน้ำหลากอำเภอบางระกำมีพื้นที่น้ำขัง บึงน้ำ หนองน้ำ อยู่มากมาย และเป็นพื้นที่รับน้ำจากพื้นที่ที่อยู่ต้นแม่น้ำยมและพื้นที่สูงของจังหวัดพิษณุโลก โดยมี "บึงตะเคร็ง" หรือ บึงตะเครง ซึ่งเป็นแหล่งกักเก็บน้ำที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของอำเภอบางระกำ และมีระบบทางน้ำเชื่อมต่อกับแหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่

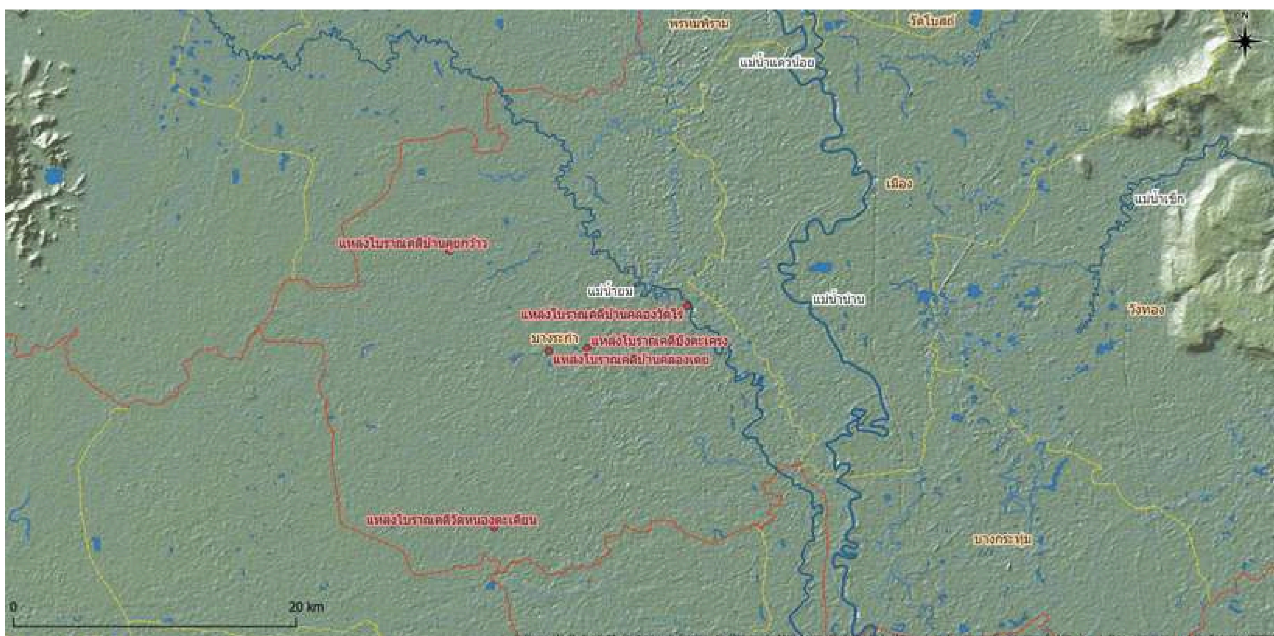
แผนที่แสดงขอบเขตจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดใกล้เคียง

พ.ศ. 2555 - 2559 มีการพบหลักฐานทางโบราณคดีประเภทโลงไม้ในท้องที่อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 11 โลง

ด้วยสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีพื้นที่ป่าอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้บริเวณพื้นที่อำเภอบางระกำเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาอย่างยาวนาน มีหลักฐานทางโบราณคดีหลายสมัยอย่างหนาแน่น โดยเฉพาะแหล่งโบราณคดียุคก่อนประวัติศาสตร์ เช่น แหล่งโบราณคดีคุยกว้าว แหล่งโบราณคดีบ้านคลองวัดไร่ และแหล่งโบราณคดีวัดหนองตะเคียน ซึ่งพบหลักฐานโบราณวัตถุประเภทต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมร่วมสมัยกับชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น สุโขทัย นครสวรรค์ และลพบุรี เมื่อประมาณ 2,000 - 3,000 ปีมาแล้ว และส่วนใหญ่เป็นแหล่งโบราณคดีที่ตั้งอยู่บนเนินดินน้ำท่วมไม่ถึง

ต่อมาใน พ.ศ. 2555 - 2559 มีการพบหลักฐานทางโบราณคดีประเภทโลงไม้ในท้องที่อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 11 โลง อย่างไรก็ตาม แหล่งโบราณคดีดังกล่าวถูกรบกวนจากกิจกรรมของมนุษย์ปัจจุบัน แต่ก็ทำให้ทราบข้อมูลสำคัญว่า นอกจากบริเวณพื้นที่สูงของภาคเหนือ ภาคตะวันตก และภาคใต้ของประเทศไทยที่มีหลักฐานการค้นพบแหล่งในวัฒนธรรมโลงไม้อย่างหนาแน่นแล้ว ในลุ่มน้ำยม - น่าน ก็พบหลักฐานประเภทเดียวกันด้วย

การค้นพบโลงไม้โบราณในพื้นที่อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เกิดขึ้นโดยบังเอิญจากการขุดลอก คูคลองหนองบึง และการดูดทราย มีรายละเอียดของแหล่ง ได้แก่ บึงตะเคร็ง และบ้านคลองเตย

แผนที่แสดงตำแหน่งแหล่งโบราณคดีที่พบโลงไม้ในจังหวัดพิษณุโลก

บึงตะเคร็ง

แหล่งโบราณคดีบึงตะเคร็ง หรือ บึงตะเคร็ง ตั้งอยู่ที่บ้านเก้ารัง หมู่ 9 ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก มีลักษณะเป็นบึงรองรับน้ำขนาดใหญ่ ครอบคลุมเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ ล้อมรอบด้วยพื้นที่ทำการเกษตร บึงตะเคร็งเป็นบึงธรรมชาติที่มีมาแต่เดิม มีลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชั้นตะกอนทรายปนดินร่วน และทรายแป้ง พบเศษกรวดแม่น้ำอยู่เล็กน้อย มีลักษณะเป็นบึงกักเก็บน้ำ หรือ บึงชุ่มน้ำ

ในปี พ.ศ. 2556 – 2557 โครงการชลประทานพิษณุโลก สำนักชลประทานที่ 3 ได้ดำเนินการขุดลอกพื้นที่บึงตามโครงการแก้มลิงบึงตะเคร็ง เพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่จังหวัดสุโขทัย พิษณุโลก และจังหวัดในพื้นที่ลุ่มน้ำยมตอนล่าง โดยการขุดลอกดังกล่าว พบเฉพาะโลงไม้จำนวน 3 โลงในช่วงแรก แต่ไม่พบโครงกระดูกมนุษย์

ต่อมาในช่วงที่ 2 พ.ศ. 2559 การขุดลอกบึงตะเคร็งด้วยเครื่องจักรกลหนัก ทำให้พบโลงไม้เพิ่มเติมอีก 3 โลง ซึ่งมีชิ้นส่วนโครงกระดูกมนุษย์บรรจุอยู่ด้านในโลง โลงไม้ทั้งหมดรวมจำนวนทั้งสิ้น 6 โลง เป็นท่อนไม้เนื้อแข็งที่ถูกขุดลงไปด้านในเป็นร่องยาว โลงมีสภาพไม่สมบูรณ์ วัดขนาดจากส่วนที่เหลือยาว 160 – 247 เซนติเมตร กว้าง 32 - 63 เซนติเมตร ปัจจุบันโลงไม้เหล่านี้ ถูกเก็บรักษาที่ศาลาจัดแสดงชั่วคราวทางทิศเหนือของบึงตะเคร็ง

(บน) บึงตะเคร็ง (กลาง,ล่าง) โลงไม้ที่พบในบึงตะเคร็ง

คลองเตย

แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเตย ตั้งอยู่ที่บ้านคลองเตย หมู่ 6 ตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เป็นแหล่งโบราณคดีที่มีการพบโลงไม้เช่นเดียวกับที่พบในแหล่งโบราณคดีบึงตะเคร็ง ซึ่งอยู่ห่างออกไปทางด้านทิศตะวันออก ประมาณ 2.8 กิโลเมตร สภาพทั่วไปของแหล่งโบราณคดี เป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงตั้งอยู่ติดต่อกับคลองเตย ซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่เชื่อมต่อกับคลองวัดไร่ และเป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำยมที่อยู่ห่างออกไปด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ครอบคลุมพื้นที่โดยประมาณ 1.5 ตารางกิโลเมตร

ในราวปี พ.ศ. 2555 - 2556 พบโลงไม้จำนวน 4 โลงในระยะแรก จากการขุดลอกคลองเตย โดยพบอยู่บริเวณลาดริมตลิ่ง ถูกฝังอยู่ในโคลนที่ระดับความลึกไม่มากนัก และมีไม้น้ำขึ้นหนาแน่นโดยรอบโลงไม้ โลงไม้ทำจากไม้เนื้อแข็ง มีสภาพไม่สมบูรณ์ มีขนาดยาว 205 – 262 เซนติเมตร ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 30 - 60 เซนติเมตร บริเวณขอบโลงมีรอยบากคล้ายรอยสำหรับประกอบฝาโลง ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่สำนักปฏิบัติธรรมป่าคลองเตย

ต่อมาในช่วงที่ 2 พ.ศ. 2559 พบโลงไม้เพิ่มอีกจำนวน 1 โลง จากการดูดทรายบริเวณด้านหลังสำนักปฏิบัติธรรมป่าคลองเตย โลงไม้มีสภาพสมบูรณ์ ทำจากไม้เนื้อแข็ง ขนาดความยาว 225 เซนติเมตร ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 50 เซนติเมตร บริเวณขอบโลงมีรอยบากคล้ายรอยสำหรับประกอบฝาโลง ปัจจุบันโลงไม้ที่พบถูกนำไปเก็บรักษาที่วัดตะโม่ ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

(บน) คลองเตย (ล่าง) โลงไม้ที่พบในคลองเตย

การวิเคราะห์

ค่าอายุของโลงไม้มีอายุอยู่ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยเหล็ก ประมาณ 2,779 - 3,136 ปีมาแล้ว

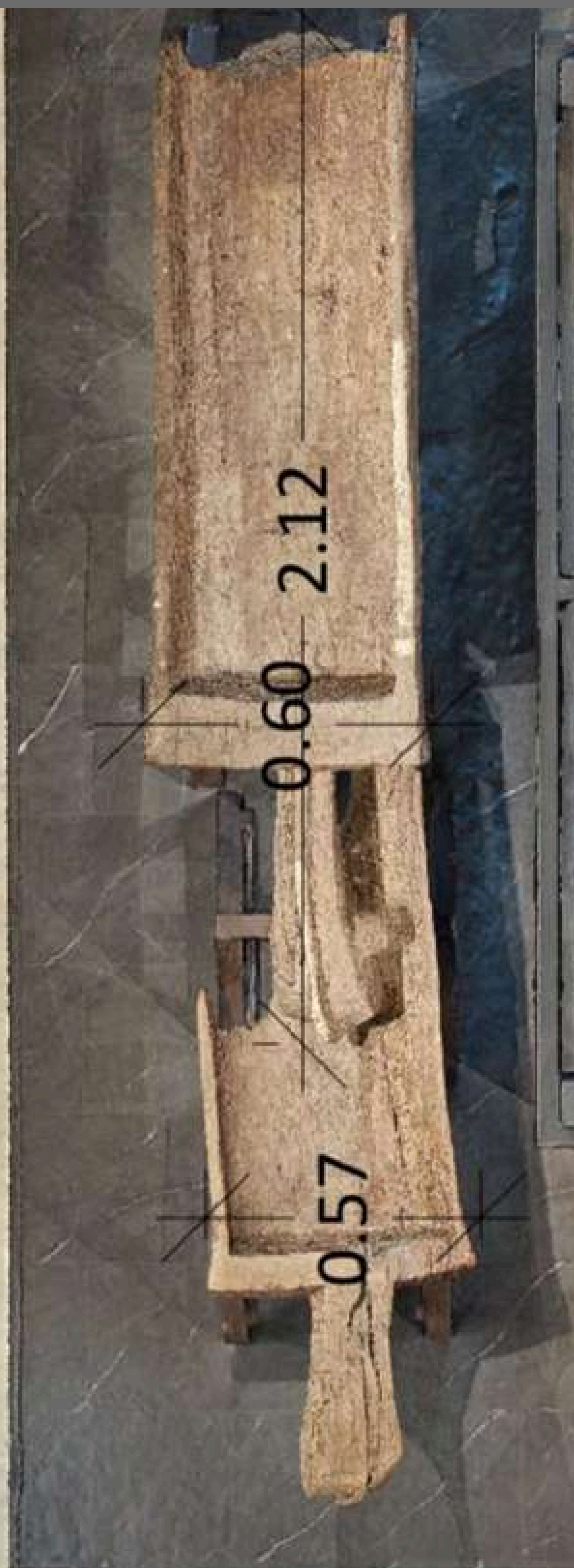
การวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์โดยใช้วิธี AMS Radiocarbon dating จากตัวอย่างชิ้นส่วนโลงไม้ จากแหล่งโบราณคดีบึงตะเคร็ง และแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเตย ได้ค่าอายุของโลงไม้มีอายุอยู่ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยเหล็ก ประมาณ 2,779 - 3,136 ปีมาแล้ว ซึ่งเป็นระยะเวลาที่น่าสนใจเนื่องจากสมัยเหล็กในประเทศไทยเริ่มขึ้นประมาณ 2,500 ปีมาแล้ว

LAB no	site	อายุ BC)	ค่าอายุ (BP)
Beta - 566902	บึงตะเคร็ง	830-980	2760+-30
Beta - 640729	คลองเตย	1012-1211	2910+-30

ตารางแสดงค่าอายุด้วยวิธี AMS Radiocarbon dating ของตัวอย่างไม้จากโลงไม้โบราณที่พบในพื้นที่อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ตรวจพิสูจน์ไม้โดยสำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้ กรมป่าไม้ จากตัวอย่างชิ้นส่วนโลงไม้ ทำให้ทราบว่า โลงไม้กลุ่มนี้ส่วนใหญ่ผลิตจากไม้วงศ์ยาง DIPTEROCARPACEAE
ไม้สกุลยางนา *(Dipterocarpus sp.)*
ไม้สกุลตะเคียน *(Hopea sp.)* และไม้มะค่าแต้ *(Sindora sp.)*

บทสรุป

การค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีประเภทโลงไม้ในลุ่มน้ำยม - น่าน มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมของคนปัจจุบันในหลาย ๆ ด้าน ดังนี้
1. ส่งเสริมความเข้าใจประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของมนุษย์ : การค้นพบโลงไม้ในทางโบราณคดีช่วยให้เราเข้าใจประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะสมัยเหล็ก โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น : การศึกษาโลงไม้ทำให้เราเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมานานแล้วตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์มากยิ่งขึ้น ตลอดจนการแบ่งหน้าที่หรือทักษะอาชีพที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตโลงไม้ เช่น ช่างไม้ ช่างแกะสลัก
3. การอนุรักษ์ : การค้นพบโลงไม้ทำให้เกิดการอนุรักษ์หลักฐานทางโบราณคดีและเผยแพร่ความรู้องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

ข้อจำกัดของการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมโลงไม้ในลุ่มน้ำยม - น่าน
1. การเปลี่ยนแปลงสภาพของหลักฐาน และการรบกวนหลักฐานทางโบราณคดี : หลักฐานทางโบราณคดีที่เหลืออยู่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพจนยากที่จะสังเกตร่องรอยดั้งเดิม ดังที่ปรากฏว่า มีแหล่งโบราณคดีหลายแห่งได้ถูกทำให้เสื่อมสภาพลงจากการพัฒนาของชุมชน
2. การสำรวจและการขุดค้นเพื่อค้นหาหลักฐานทางโบราณคดีเป็นกระบวนการที่ใช้เวลาและทรัพยากรมาก การขุดค้นจะต้องทำอย่างระมัดระวังเพื่อให้ได้หลักฐานที่ถูกต้องมากที่สุด เช่น การขุดค้นแหล่งโบราณคดีถ้ำผีแมนโลงลงรักของคณะวิจัยในพื้นที่อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ยังต้องใช้ระยะเวลานาน 3 ปี (พ.ศ.2556 - 2559)
3. ยังขาดการศึกษาด้านพันธุกรรมของคนโบราณ (DNA) ซึ่งหากทำการศึกษาได้จะทำให้เราสามารถได้ข้อมูลด้านประชากรมนุษย์โบราณในพื้นที่ลุ่มน้ำยม - น่าน มากยิ่งขึ้น และสามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมของผู้คนสมัยโบราณที่อาจเชื่อมโยงกับการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในปัจจุบัน

รายการอ้างอิง

กรมศิลปากร. **วัฒนธรรมบ้านเก่า.** กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2565.

กรมศิลปากร, สำนักงานศิลปากรที่ 6 สุโขทัย. **รายงานผลการตรวจสอบโลงไม้ที่อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก.** เอกสารอัดสำเนา. (ม.ป.ท.), 2557.

.__________. **รายงานผลการกำหนดอายุด้วยวิธี AMS แหล่งโบราณคดีบึงตะเคร็ง ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก.** เอกสารอัดสำเนา. (ม.ป.ท.), 2563.

.__________. **รายงานสำรวจแหล่งโบราณคดีบ้านคลองเตย หมู่ 6 บ้านคลองเตย ตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก.** เอกสารอัดสำเนา. (ม.ป.ท.), 2565.

.__________. **รายงานสำรวจแหล่งโบราณคดีบึงตะเครง หมู่ 9 บ้านเก้ารัง ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก.** เอกสารอัดสำเนา. (ม.ป.ท.), 2565.

.__________. **รายงานผลการกำหนดอายุด้วยวิธี AMS แหล่งโบราณคดีบ้านคลองเตย ตำบลบึงกอก อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก.** เอกสารอัดสำเนา. (ม.ป.ท.), 2565.

ชาร์ลส ไฮแอม และรัชนี ทศรัตน์. **สยามดึกดำบรรพ์ : ยุคก่อนประวัติศาสตร์ถึงสมัยสุโขทัย.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ริเวอร์บุ๊คส์, 2542.

นาตยา กรณีกิจ. “พัฒนาการทางวัฒนธรรมก่อนสมัยสุโขทัยในจังหวัดพิษณุโลก”, **ชุมทางอินโดจีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปริทัศน์** 2, 3 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2556). กรุงเทพฯ : หน่วยวิจัยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2556.

นุชจรี ใจเก่ง และณัฏฐา ชื่นวัฒนา, บรรณาธิการ. **คู่มือการเรียนรู้ แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอดและเพิงผาบ้านไร่ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน.** กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดเอราวัณการพิมพ์, 2551.

ธนิสรา พุ่มผะกา. **รายงานสำรวจแหล่งโบราณคดียุคก่อนประวัติศาสตร์ในจังหวัดพิษณุโลก.** กรุงเทพฯ : สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย กรมศิลปากร, ๒๕๖๖.

รัศมี ชูทรงเดช, ศ.ดร. .**โบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย.** เอกสารคำสอนรายวิชา 300 221 โบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.เอกสารอัดสำเนา. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2549.

.__________. **วัฒนธรรมโลงไม้ไทยในบริบทอาเซียน = Log Coffin Culture of Thailand in the Southeast Asian Context.** กรุงเทพฯ : ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2559.

สุรพล นาถะพินธุ. **รากเหง้าบรรพชนคนไทย : พัฒนาการทางวัฒนธรรมก่อนประวัติศาสตร์.** กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์มติชน, 2550.

กิจกรรมสำคัญ 2566-2567

สุโขไทม์
SUKHOTIME

การประดับไฟในงานลอยกระทง เผาเทียน เล่นไฟ สุโขทัย 2566 หน้าวัดชนะสงคราม

เรียบเรียง

นางสาวมนิสรา นันทะยานา
ผู้ช่วยนักโบราณคดี

พฤศจิกายน 2566

ร่วมทำบุญตักบาตรในกิจกรรม รับรุ่งอรุณแห่งความสุขในงานประเพณีลอยกระทง เผาเทียน เล่นไฟ จังหวัดสุโขทัย ประจำปีพุทธศักราช 2566 เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2566 ณ เกาะกลางน้ำวัดตระพังทอง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

บุคลากรกลุ่มโบราณคดีเข้าร่วมทำบุญตักบาตรวัดตระพังทอง

ร่วมพิธีอัญเชิญไฟพระฤกษ์ และพระประทีปพระราชทาน เข้าสู่บริเวณจัดงานประเพณีลอยกระทง เผาเทียนเล่นไฟ จังหวัดสุโขทัย ประจำปีพุทธศักราช 2566 เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2566 ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

ขบวนอัญเชิญไฟพระฤกษ์ และพระประทีปพระราชทาน

มกราคม 2567

ร่วมงานรัฐพิธีถวายสักการะ
“พ่อขุนรามคำแหงมหาราช”
วันที่ 17 มกราคม 2567
ณ พระบรมราชานุสาวรีย์
พ่อขุนรามคำแหงมหาราช
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย
จังหวัดสุโขทัย

พิธีวางพานพุ่มถวายสักการะพ่อขุนรามคำแหง

มีนาคม 2567

**ร่วมรับเสด็จพระบาทสมเด็จ
พระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนิน
ไปทรงเปิดพิพิธภัณฑ์นครไชยบวร
เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2567
ณ วัดหิรัญญาราม (วัดบางคลาน)
อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร**

คณะผู้เข้าร่วมรับเสด็จ ฯ ณ วัดบางคลาน

เมษายน 2567

กิจกรรมรณรงค์ดูแลรักษามรดกภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในอากาสวันคล้ายวันพระราชสมภพ ๒ เมษายน ๒๕๖๗ และวันอนุรักษ์มรดกไทย ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๗ เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๖๗ ณ บริเวณแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์บ่อน้ำทิพย์ โบราณสถานเวียงเจ้าเงาะ ตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ผู้ข้าร่วมกิจกรรมทำความสะอาดแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์

กิจกรรมเสวนา เนื่องในงานสัปดาห์วันอนุรักษ์มรดกไทย พุทธศักราช ๒๕๖๗ ในหัวข้อ “สุดยอดการค้นพบใหม่ในทศวรรษที่ผ่านมาของกรมศิลปากร” โดยเป็นการเสวนาวิชาการ เรื่อง โลงไม้กับวัฒนธรรมยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่พิษณุโลก เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๖๗ ณ ห้องประชุมอาคารดำรงราชานุภาพ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

คณะวิทยากรเสวนาเรื่องโลงไม้ในจังหวัดพิษณุโลก

สิงหาคม 2567

กิจกรรมโครงการปลูกป่าในพื้นที่มรดกทางศิลปวัฒนธรรม เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๗ ณ บริเวณวัดพระพายหลวง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมปลูกต้นไม้ในโบราณสถานวัดพระพายหลวง

การจัดนิทรรศการ เรื่อง มรดกแห่งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ: สืบสานวัฒนธรรมสยาม ในงานมหกรรมวัฒนธรรมแห่งชาติ "วิถีถิ่น วิถีไทย" ร่วมใจเทิดพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ระหว่างวันที่ ๑๖ – ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๗ ณ พระราชวังจันทน์ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

ร่วมจัดนิทรรศการ ในงานมหกรรมวัฒนธรรมแห่งชาติ "วิถีถิ่น วิถีไทย"
ร่วมใจเทิดพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

กันยายน 2567

WORKSHOP GIS/LIDAR ภายใต้โครงการ LIDAR MISSION SUKHOTHAI 2024 โดย สำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบุรพทิศ (EFEO) และสำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย ระหว่าง วันที่ 2 – 6 กันยายน 2567 ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

กิจกรรม Workshop โครงการ LIDAR MISSION SUKHOTHAI 2024

คณะทำงาน

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการดำเนินโครงการของ กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย ทั้งประชาชนในพื้นที่ หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ได้แก่ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 11 (พิษณุโลก) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูขัด อุทยานแห่งชาติน้ำตกชาติตระการ อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อโพธิ์ บ้านน้ำเลา บ้านบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย บ้านบ่อภาค อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก องค์การบริหารส่วนตำบลท่านั่ง อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร รวมถึงทุกท่านที่เกี่ยวข้องที่ไม่สามารถกล่าวถึงรายนามได้หมดไว้ ณ ที่นี้

สแกนเพื่อดาวน์โหลด/
อ่านหนังสือ ebook

